

Raad voor Vastgoed Rijksoverheid
Ministerie van Financiën

Kennisgids 3

Vastgoed en Archeologie

**Verwerving, beheer en vervreemding van rijksvastgoed en
bescherming van archeologisch erfgoed**

ze geheel herziene druk

Voorwoord van de voorzitter van de RVR

Voor u ligt de tweede, geheel herziene druk van de Kennisgids Vastgoed en Archeologie , een initiatief van de Raad voor Vastgoed Rijksoverheid .

De Raad voor Vastgoed Rijksoverheid (RVR) hecht aan het behoud van het cultureel erfgoed. Na in 2007 een Kennisgids Vastgoed en Archeologie te hebben uitgegeven, heeft de Raad op 17 september 2010 een advies uitbracht aan de Directeur Generaal Cultuur en Media van het ministerie van OCW waarin zij aangeeft hoe de in de Raad samenwerkende diensten, samen met het Atelier Rijksbouwmeester en de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed een voorbeeldrol zouden kunnen vervullen voor het omgaan met cultureel erfgoed. Ook de zorg voor het behoud van archeologische waarden wordt daarin expliciet genoemd.

Inmiddels is, zoals ook te lezen is in het voorwoord van de redactie, de inhoud van de gids uit 2007 door wijziging en aanvulling van wet- en regelgeving achterhaald en bovendien onvolledig.

De aandacht voor archeologische monumentenzorg hoort thuis in het primaire proces van de bij de Raad aangesloten diensten.

De Raad is dan ook blij met deze nieuwe herziene uitgave. Zij vindt het belangrijk dat de medewerkers van haar diensten hun kennis met betrekking tot het omgaan met (mogelijke) archeologische waarden actueel en op peil houden.

De eerste druk van deze Kennisgids was destijds binnen enkele weken “uitverkocht”.

De Raad spreekt daarom de hoop uit dat ook deze tweede druk bij de gebruikers opnieuw in een behoefte zal voorzien!

Den Haag, 15 mei 2011

Dr. A.S.M. Koeleman
voorzitter Raad voor Vastgoed Rijksoverheid

Voorwoord van de redactie

In april 2007 verscheen de eerste druk van de RVR-Kennisgids Vastgoed en Archeologie. Aanleiding hiervoor was de op dat moment op handen zijnde inwerkingtreding van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg.

Deze wet was opgesteld om de Nederlandse wetgeving te laten voldoen aan de eisen van het al in 1992 door Nederland ondertekende Europees Verdrag inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed. Dit verdrag wordt ook wel het Verdrag van Valletta of het Verdrag van Malta genoemd. Het beoogt het Europees archeologisch erfgoed te beschermen door o.a. te verplichten dat het belang van het behoud van archeologische waarden al in een vroeg stadium wordt meegewogen in de ruimtelijke planvorming en zoveel mogelijk uit te gaan van het bewaren van archeologische waarden in de bodem (behoud in situ).

Inmiddels is de regelgeving waarin de noodzaak van archeologisch onderzoek en het kader voor dit onderzoek, de bescherming en het omgaan met archeologische waarden worden gegeven, aangepast en vernieuwd.

Ook andere informatie uit de eerste druk is inmiddels achterhaald of onvolledig. Gedacht kan worden aan de vervanging van de Wet op de Ruimtelijke Ordening door de (nieuwe) Wet ruimtelijke ordening en zeer recent de inwerkingtreding van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht en de departementale herindeling.

Er was dan ook alle aanleiding om te komen met een update van de RVR-kennisgids Vastgoed en Archeologie.

Mijn dank gaat uit naar de collega's van de redactiecommissie die mij bij het schrijven van deze gids enthousiast met tekstsuggesties en aanwijzingen hebben geholpen.

Wij werden geconfronteerd met het feit dat er nog bijna geen teksten met betrekking tot archeologische monumentenzorg beschikbaar waren, waarin ook de nieuwe systematiek van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht op adequate wijze was verwerkt.

De aandacht voor de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht in deze tweede druk kan dan ook worden beschouwd als een stuk pionierswerk.

Het onderzoek voor het manuscript voor deze gids werd afgesloten op 1 maart 2011.

De redactie heeft zijn uiterste best gedaan om een zo volledig mogelijk en juist beeld te geven van de materie. Het blijft echter mensenwerk.

Heeft u vragen en opmerkingen met betrekking tot de inhoud en juistheid van deze gids, schroomt u dan ook niet om zich daarmee tot mij en/of de collega's van de redactiecommissie te richten. Mogelijk kunnen wij uw bijdrage verwerken in een volgende uitgave.

U vindt onze gegevens in de colofon aan het einde van deze kennisgids.

Den Haag, 15 mei 2011

Mr. H.P.M. van den Bos
hoofd- en eindredacteur

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	5
2.	Voor wie is deze praktijkgids bestemd?	8
3.	Opzet van de gids.	9
4.	De vastgoeddiensten stellen zich voor.	10
5.	De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed stelt zich voor.	15
6.	Samenwerking tussen de RVR en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.	17
7.	Vragenlijst	20
8.	Vragen met betrekking tot de archeologie in het algemeen	25
9.	Vragen met betrekking tot archeologie bij verwerving van gronden	44
10.	Vragen met betrekking tot archeologie na verwerving van gronden	47
11.	Vragen met betrekking tot archeologie bij vervreemding van gronden	51
12.	De voor de RVR-diensten meest relevante wet- en regelgeving op het gebied van de archeologie	60
13.	Afkortingenlijst	62
14.	Servicekatern:	62
	• Stroomschema archeologische monumentenzorg	63
	• Archeologische bedrijven	64
	• Interessante websites	64
	• Contactpersonen bij de vastgoeddiensten	65
	• Contact met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed	67
	• Publicaties en rapporten van de vastgoeddiensten en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.	67
15.	Colofon	68

1. Inleiding

1.1 Wat is archeologie en waarom is het waardevol?

Archeologie is de wetenschap die het leven van mensen in het verleden bestudeert, reconstrueert en verklaart aan de hand van de sporen die zij in de bodem hebben achtergelaten. Deze sporen, die ook wel archeologische waarden worden genoemd, vormen samen met gebouwde monumenten en het cultuurlandschap ons culturele erfgoed. Voor een groot deel van de geschiedenis zijn archeologische waarden de enige bron voor geschiedschrijving. Het archeologisch erfgoed mag wel gezien worden als bron van ons gemeenschappelijk geheugen. Archeologisch materiaal in de bodem is onvervangbaar en om die reden kwetsbaar: eenmaal vernietigd komt het niet meer terug. Het is dus zaak uiterst zuinig te zijn op aanwezige archeologische waarden.

Het belang van archeologie en behoud van archeologische waarden is tot uitdrukking gebracht in beleidsnota's en in wet- en regelgeving. Onder 1.2 en 1.3 wordt hier nader op ingegaan.

1.2 Verankering van het belang van archeologie in beleidsnota's

Het belang van archeologie komt tot uitdrukking in diverse beleidsnota's.

Voor de Rijksoverheid waren dit in het verleden m.n.:

- De Nota Belvedere (1999);
- De Nota Ruimte (2004);
- Het Actieprogramma Ruimte en Cultuur (2005-2008).
- De Nota Landschap (2005);

- Het Structuurschema Oppervlaktedelfstoffen, en
- De Nota Mobiliteit (2006).

De nota's Ruimte en Mobiliteit zijn ook nu nog relevant.

Daarnaast geldt inmiddels ook een aantal nieuwe nota's en beleidsbrieven op het gebied van – , of met duidelijke aandacht voor cultureel erfgoed, te weten:

- **De nota *Een Cultuur van Ontwerpen - visie architectuur en ruimtelijk ontwerp (VARO)* d.d. 8 juli 2008 van de (toenmalige) ministeries van OCW, VROM, LNV, en V&W (zie TK 2007-2008, 31535, nr. 1).** Deze nota m.b.t. het architectuurbeleid in Nederland kent drie beleidsprioriteiten:
 - Structurele verankering van het ontwerp in rijksprogramma's en –projecten;
 - Versterking van de stedenbouw en het regionaal ontwerp, en
 - Bevordering van herbestemming en herontwikkeling van waardevolle gebouwen en gebieden die hun functie verliezen.
- **De Beleidsbrief *Modernisering Monumentenzorg (MoMo)* d.d. 28 september 2009 van de (toenmalige) ministeries van OCW, VROM en LNV (zie TK 2009-2010, 32156, nr.1).** Deze brief zet in op drie grote veranderingen:
 - Cultuurhistorische belangen (eerder) meewegen in de ruimtelijke ordening;
 - Krachtiger en eenvoudiger regels voor de zorg voor het cultureel erfgoed, en
 - Herbestemming van cultuurhistorisch waardevolle gebouwen, complexen en terreinen die hun functie verliezen
- **De *Agenda Landschap* d.d. 25 november 2008 van de toenmalige ministeries van LNV en VROM (zie TK 2008-2009, 31253, nr. 7).** In deze nota worden drie sporen uitgewerkt:
 - Zorgvuldig omgaan met de ruimte in landschappelijk waardevolle gebieden;
 - Het betrekken van burgers en bedrijven bij het landschap, en
 - Het duurzaam financieren van het landschap.
- ***Innovatieprogramma Mooi Nederland van het ministerie van VROM (thans opgegaan in het ministerie van I & M) met bijbehorende subsidieregeling voor voorbeeldprojecten en kennis- en leertraject.*** Het innovatieprogramma is gestart in 2009 en richt zich op drie thema's:
 - Strategische samenwerking voor een mooier Nederland, publiek-privaat-particulier;
 - Innovatieve financiering van een mooier Nederland, doel waardecreatie op de lange termijn, en
 - Tastbaar maken van ruimtelijke kwaliteit.
- **Het *Deltaprogramma 2011* d.d. september 2010 van de toenmalige ministeries van V&W, LNV en VROM.** Hierin staat de beveiliging van Nederland tegen hoogwater en de zorg voor voldoende zoet water centraal. In het deelprogramma Nieuwbouw en Herstructurering wordt gewerkt aan een nationaal beleidskader voor de (her)ontwikkeling van bebouwd gebied. Naar verwachting zal ook de zorg voor het cultureel erfgoed worden betrokken bij het opstellen van dit beleidskader.
- ***Zicht op mooi Nederland, Structuurvisie voor de snelwegomgeving*, d.d. 1 september 2008 van de toenmalige ministeries van V&W en LNV.** In deze structuurvisie wordt een lans gebroken voor het bewaren en herkenbaar blijven van de rijke Nederlandse cultuurhistorie langs snelwegen.

Tenslotte is een Visie Erfgoed en Ruimte in voorbereiding bij het ministerie van OCW.

De hierboven genoemde nota's bevatten geen algemeen verbindende voorschriften.

1.3 De verankering van het belang van archeologie in wet- en regelgeving

Met name sinds de inwerkingtreding van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (hierna Wamz) op 1 september 2007 is het belang van archeologie en het behoud van archeologische waarden duidelijk in de Nederlandse wetgeving verankerd en vormgegeven.

Met deze wet zijn destijds namelijk wijzigingen doorgevoerd in de Monumentenwet 1988 (hierna MW 1988), de Wet Milieubeheer, de Woningwet en de Ontgrondingenwet.

De MW 1988 bevat nu de belangrijkste bepalingen op het gebied van archeologie.

Hierin staat onder andere dat :

- een gemeente bij het vaststellen van bestemmingsplannen en beheersverordeningen rekening moet houden met in de grond aanwezige dan wel te verwachten archeologische waarden;
- in een bestemmingsplan een omgevingsvergunning verplicht kan worden gesteld voor het uitvoeren van bepaalde werken of werkzaamheden;
- het voor het verkrijgen van een omgevingsvergunning (voor bijvoorbeeld het bouwen van een bouw-werk) noodzakelijk kan zijn archeologisch onderzoek in te stellen;
- ter bescherming van archeologische waarden voorwaarden kunnen verbonden aan een omgevingsvergunning;
- voor archeologisch onderzoek een opgravingsvergunning nodig is;
- zowel de minister van OCW als de gemeente een gedoogplicht voor het uitvoeren van archeologisch onderzoek kunnen opleggen;
- er een tegemoetkomingsregeling is voor excessieve opgravingskosten;
- archeologische vindplaatsen kunnen worden aangewezen als beschermde (archeologische) rijksmonu-menten, en
- archeologische waarden en vermoedelijke archeologische waarden die worden aangetroffen buiten archeologisch onderzoek moeten worden gemeld.

Op grond van de Wet milieubeheer moeten bij de beoordeling die plaatsvindt in het kader van een milieueffectrapportage ook de (verwachte) archeologische waarden aan de orde komen. Ook deze kunnen dan in de uiteindelijke besluitvorming rond het project in kwestie worden meegewogen. De minister van OCW is bij de advisering en besluitvorming betrokken.

De in de Woningwet aangebrachte wijziging betrof een wijziging van uitsluitend wetgevingstechnische aard. De betreffende bepaling (artikel 56) is met de inwerkingtreding van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (hierna Wabo) per 1 oktober 2010 vervallen.

Op grond van de Ontgrondingenwet kunnen ook aan een ontgrondingsvergunning voorschriften worden verbonden in het belang van de archeologische monumentenzorg.

Tenslotte zijn er ook nog gemeentelijke - en provinciale monumentenverordeningen waarin de archeologische monumentenzorg is vormgegeven.

In hoofdstuk 12 van deze Kennisgids wordt nader op ingegaan op de voor de RVR-diensten meest relevante wet- en regelgeving op het gebied van de archeologie.

2.

Voor wie is deze praktijkgids bestemd?

Voor de bij de RVR aangesloten vastgoeddiensten is vooral van belang dat :

- voor (de meeste) ruimtelijke projecten (aanleg infrastructuur, ontwikkeling gebouwen) archeologisch onderzoek nodig is en dat de resultaten daarvan in de uiteindelijke planvorming moeten worden meegenomen;
- aan omgevingsvergunningen archeologische voorwaarden kunnen worden verbonden, en
- terreinen kunnen zijn of worden aangewezen als beschermd monument.

Kennis hieromtrent is niet alleen relevant voor het zelf realiseren van ruimtelijke projecten, maar ook bij de verwerving en vervreemding van gronden.

Deze praktijkgids is in de eerste plaats bestemd voor de medewerkers van de vastgoeddiensten die bij de uitvoering van hun dagelijkse werkzaamheden te maken krijgen met archeologie. Denk aan (grond) aankopers bij Rijkswaterstaat en de Rijksgebouwendienst , inrichters bij Dienst Landelijk Gebied, vastgoeddeskundigen bij het Rijksvastgoed- en ontwikkelingsbedrijf (o.a. belast met verkoop van vastgoed), enzovoorts. Daarnaast kan de gids natuurlijk ook zijn nut bewijzen voor projectleiders en stafmedewerkers van genoemde diensten, zoals juristen.

Met het oog op de primaire doelgroep is gekozen voor de vraag- en antwoordformule. De gids bevat zoveel mogelijk praktijkgerichte vragen en antwoorden daarop. Bij de opzet van de gids en de formulering van de vragen is verder – net als in de Gedragslijnen inzake bodemverontreiniging in Staatseigendommen – zoveel mogelijk aansluiting gezocht bij de drie fases in de lifecycle van vastgoed, te weten de fase van de verwerving, de fase na de verwerving (beheersfase) en de fase van de vervreemding van vastgoed.

3.

Verdere opzet van de gids

In het vervolg van deze gids stellen allereerst de vastgoeddiensten en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed zich voor (zie hoofdstukken 4 en 5). Hierbij wordt ook aandacht besteed aan de convenanten tussen de vastgoeddiensten en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

In hoofdstuk 6 wordt kort stilgestaan bij de samenwerking tussen de RVR en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

In hoofdstuk 7 volgt een opsomming van de praktijkvragen die kunnen rijzen met betrekking tot archeologie:

- in het algemeen;
- bij de verwerving van gronden;
- na de verwerving van gronden, en
- bij de vervreemding van gronden .

Deze vragen worden vervolgens in de hoofdstukken 8 tot en met 11 beantwoord.

Hoofdstuk 12 gaat nader in op de voor de RVR-diensten meest relevante wet- en regelgeving op het gebied van de archeologie. Hoofdstuk 13 bevat een verklaring van de in deze gids gebruikte afkortingen. Hoofdstuk 14 vormt een servicekatern. In hoofdstuk 15 tenslotte staat de colofon.

Bij de beantwoording van de vragen is uitgegaan van de regelgeving zoals deze op 1 maart 2011 luidde.

4.

De vastgoeddiensten en archeologie

Dienst Landelijk Gebied

Dienst Landelijk Gebied is een agentschap van het ministerie van EL & I. Dienst Landelijk Gebied werkt aan de ontwikkeling van het landelijk gebied ten behoeve van natuur, recreatie, water en landbouw. Het behoud van cultuurhistorische waarden speelt hierbij een steeds belangrijker rol. Deze gebiedsontwikkeling omvat naast groene en blauwe, steeds vaker ook rode opgaven. Dienst Landelijk Gebied verwerft gronden, richt deze opnieuw in en draagt ze vervolgens over aan gebiedsbeherende instanties en individuele agrariërs. Dienst Landelijk Gebied doet dit in opdracht van het ministerie van EL&I, andere ministeries, provincies, gemeenten en waterschappen.

Dienst Landelijk Gebied adviseert ook over het beheer van opnieuw ingerichte gebieden. Gedurende de inrichting staan de gronden kadastraal op naam van het Bureau Beheer Landbouwgronden.

In het werk van Dienst Landelijk Gebied neemt de archeologie een belangrijke plaats in. Al in 1985 werd in de Landinrichtingswet de cultuurhistorie genoemd als één van de te dienen belangen. Ook onder de Wet Inrichting Landelijk Gebied (2007) legt Dienst Landelijk Gebied onderzoeksrapporten en archeologische adviezen, samen met een eigen advies, voor aan de opdrachtgevende provincies en/of gebiedscommissies.

Naast de wettelijke verplichtingen die projectleiders hebben ten aanzien van het zorgvuldig omgaan met archeologische waarden, worden binnen Dienst Landelijk Gebied archeologische waarden ook ingezet als inspiratiebron voor gebiedsontwerpen.

Dienst Landelijk Gebied werkt sinds 1991 samen met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Beide diensten hebben toen gezamenlijk een 'leidraad voor archeologie in Landinrichtingsprojecten' opgesteld. In 1999 is voor het eerst een samenwerkingsovereenkomst (convenant) met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed gesloten. Dit convenant is in de loop der tijd aangepast aan veranderende inzichten en regelgeving. Op 4 juni 2009 is het convenant voor het laatst aangepast en geldt nu voor de periode 2009-2012. Bij deze laatste aanpassing is de focus van de samenwerking verbreed naar het hele domein van

cultureel erfgoed, dat wil zeggen archeologie én monumenten én cultuurlandschap.

Beide diensten hebben ook een uitvoeringsprogramma met gezamenlijke activiteiten opgesteld.

De belangrijkste punten uit het convenant en dit uitvoeringsprogramma zijn:

- Gezamenlijke ideevorming rond erfgoed-, natuur- en landschapsontwikkeling in het kader van gebiedsontwikkeling
- Uitwisselen van kennis en informatie over de omgang met cultuurhistorische waarden bij planvorming en inrichting in het landelijk gebied
- Wederzijdse advisering in concrete planprocessen
- Gezamenlijke productontwikkeling
- Gezamenlijk naar buiten treden over cultuurhistorische opgaven in het landelijk gebied

In juni 2008 hebben Dienst Landelijk Gebied en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed samen een publicatie uitgebracht met de titel "Van must naar lust". Hierin wordt een aantal succesvolle praktijkvoorbeelden gegeven waarin gebiedsontwikkeling én het behoud van ons cultureel erfgoed centraal staan.

Dienst Vastgoed Defensie

De Dienst Vastgoed Defensie is een agentschap van het Ministerie van Defensie en verantwoordelijk voor het beheren en het (laten) uitvoeren van zowel nieuwbouw als het onderhoud van de in beheer zijnde gebouwen, werken en terreinen van het Ministerie van Defensie. De Dienst Vastgoed Defensie stelt structuur- en inrichtingsplannen op, maar ook beheerplannen voor de terreinen en de bodem.

Het Ministerie van Defensie is met circa 30.000 hectaren bebouwde en onbebouwde grond een van de grote terreinbeherende instanties in Nederland. Op defensie terreinen zijn vele sporen uit het verleden nog aanwezig. Denk hierbij aan grafheuvels, karrensporen en hunebedden, maar ook aan overblijfselen uit jongere tijden zoals sporen uit de eerste en de tweede wereldoorlog. Defensie wil met het archeologische erfgoed op haar terreinen zorgvuldig omgaan en het behouden voor latere generaties. Zij is aangesloten bij de Archeologische Monumentenwacht Nederland (AMW) die periodiek de archeologische monumenten op de defensie terreinen inspecteert.

In 1988 sloot de Dienst Vastgoed Defensie - toen nog Dienst Gebouwen, Werken & Terreinen genaamd - voor het eerst een samenwerkingsovereenkomst af met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Nadien is deze overeenkomst twee keer aangepast aan veranderde inzichten en nieuwe regelgeving. Voor het laatst in juni 2005 is door de Dienst Vastgoed Defensie en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed een nieuwe samenwerkingsovereenkomst ondertekend over archeologie op defensie terreinen. Met deze overeenkomst kan beter invulling worden gegeven aan de instandhouding van het archeologische erfgoed zoals dat is vastgelegd in de MW 1988. Vooral op het gebied van de informatie- en kennisuitwisseling zal nauwer worden samengewerkt tussen de Dienst Vastgoed Defensie en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. De Dienst Vastgoed Defensie werkt aan zogenaamde 'Archeologische beleids- en advieskaarten'. In lijn met de bodemkwaliteitskaarten (bodemverontreiniging) wil de Dienst Vastgoed Defensie hiermee inzicht verwerven in de te verwachten archeologische waarden op defensieobjecten. Hiertoe worden landschappelijke, archeologische en historische gegevens verzameld en beschreven, aangevuld met bronnenonderzoek en een terreinverkenning. Daarmee wordt duidelijk hoe er in de planvorming met het aspect 'archeologie' dient te worden omgegaan.

Bij de Dienst Vastgoed Defensie kan een beroep worden gedaan op de archeologische expertise binnen de sectie Terreintechniek van de afdeling Ingenieursdiensten op een van de regionale directies.

Het Rijksvastgoed- en ontwikkelingsbedrijf

Het Rijksvastgoed- en ontwikkelingsbedrijf is een onderdeel van het Ministerie van Financiën. Het Rijksvastgoed- en ontwikkelingsbedrijf vertegenwoordigt de Staat als eigenaar van onroerende zaken. Kerntaken van het Rijksvastgoed- en ontwikkelingsbedrijf zijn: het verwerven, beheren en vervreemden van onroerende zaken voor - en van de Staat op basis van marktconforme prijzen en het desgevraagd leveren van een bijdrage aan de planvorming voor gebiedsontwikkelingsprojecten met het oog op het realiseren van rijksdoelen én een (voor de Staat) optimaal financieel resultaat. In het kader van het beheer worden onroerende zaken die (nog) niet verkocht kunnen worden in gebruik gegeven. Ook draagt het Rijksvastgoed – en ontwikkelingsbedrijf zorg voor de betaling van de onroerende zaak belasting, rioolheffing, watersysteemheffingen, enzovoorts, die samenhangen met (het gebruik van) onroerende zaken van de Staat.

Het Rijksvastgoed- en ontwikkelingsbedrijf houdt bij de ingebruikgeving van Rijksvastgoed weliswaar rekening met de - hem bekende - aanwezigheid van archeologische resten, maar heeft voor wat betreft de verkoop (vervreemding) van Rijksvastgoed nog geen specifiek uitvoeringsbeleid voor het omgaan met archeologie geformuleerd.

Het Rijksvastgoed- en ontwikkelingsbedrijf heeft ook geen convenant met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Bij het Rijksvastgoed- en ontwikkelingsbedrijf kan voor advies een beroep worden gedaan op de afdeling Beleid.

ProRail B.V.

ProRail BV is een dochteronderneming van Railinfratrust B.V.. Railinfratrust B.V. is een zelfstandig bedrijf (volledig eigendom van de Staat) dat juridisch eigenaar is van het overgrote deel van de spoorweginfrastructuur. Dochteronderneming ProRail B.V. is de economisch eigenaar van het spoorweganet en heeft als taak dit te onderhouden, te exploiteren en indien de rijksoverheid daartoe besluit, uit te breiden. Bovendien verdeelt ProRail B.V. de capaciteit op het spoor onder de verschillende goederen- en personenvervoerders. Tenslotte is ProRail B.V. ook verantwoordelijk voor de verkeersleiding van het treinverkeer op het spoor, bijsturing bij verstoringen. Afhandeling van calamiteiten en verstrekken van verkeersinformatie.

ProRail B.V. werkt op basis van een beheerconcessie welke destijds is verleend door het ministerie van Verkeer en Waterstaat. (Dit ministerie is inmiddels opgegaan in het ministerie van I&M.)

ProRail B.V. sluit op in voorkomende gevallen op individueel projectniveau samenwerkingsovereenkomsten af met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Bij ProRail B.V. kan een beroep gedaan worden op de archeologische expertise binnen de afdeling Grondverwerving en Juridische Zaken.

Rijksgebouwendienst

De Rijksgebouwendienst is een agentschap van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), belast met de zorg voor de huisvesting van rijksdiensten en internationale organisaties. De vastgoedportefeuille is zeer divers. Van kantoorgebouwen tot laboratoria, van ruïnes tot paleizen en van gevangenissen tot musea.

Toch heeft de Rijksgebouwendienst – in vergelijking met andere RVR-diensten en Staatsbosbeheer – maar een relatief klein bodemoppervlak in portefeuille.

De Rijksgebouwendienst heeft nog geen staand archeologiebeleid. Wel wordt sinds oktober 2009, vooruitlopend op de officiële implementatie van archeologie in de organisatie, vanuit het cluster Monumenten (Directie Advies & Architecten) archeologisch onderzoek gecoördineerd en fungeert het cluster tevens als eerste aanspreekpunt voor Rijksgebouwendienst-medewerkers die binnen hun projecten met archeologie te maken hebben. Archeologische resten worden voorsnog gelijkgesteld met bovengronds onroerend erfgoed, in die zin dat het monumentenbeleid en de daarop van toepassing zijnde interne spelregels van overeenkomstige uitvoering zijn.

Naar aanleiding van een in 2009 opgesteld advies over het omgaan door de Rijksgebouwendienst met archeologische waarden, werkt de Rijksgebouwendienst momenteel aan een verdere inbedding van de archeologie in haar organisatie. Zo wordt actief gezocht naar een methode om in de systemen een koppeling te maken tussen boven- en ondergrondse waarden. Uitgangspunt daarbij is dat kennis over de archeologie een belangrijke waarde op zichzelf is, maar tevens kan bijdragen aan het verhaal van de bovengrondse monumenten.

Op 10 juni 2009 hebben de Rijksgebouwendienst, Rijksbouwmeester en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed een samenwerkingsovereenkomst gesloten met betrekking tot het rijksbeschermd onroerend erfgoed dat in beheer is bij de Rijksgebouwendienst. Deze samenwerkingsovereenkomst omschrijft de samenwerking en de onderlinge verhouding tussen deze partijen bij de omgang met het rijksbeschermd onroerend erfgoed in beheer bij de Rijksgebouwendienst en heeft betrekking op de integrale zorg voor het interieur, de bouwmassa, het exterieur en de omgeving van een monument, met inbegrip van de aanwezige, beschermde en onbeschermde archeologische -en ondergrondse bouwhistorische- waarden.

Rijkswaterstaat

Rijkswaterstaat is een agentschap en uitvoeringsorganisatie van het ministerie van I&M en heeft als kerntaken:

- Nederland beschermen tegen overstromingen;
- Zorgen voor schoon en voldoende water voor alle gebruikers;
- Het aanleggen, beheren en onderhouden van de rijkswegen en rijksvaarwegen;
- Zorgen voor vlotte en veilige doorstroming van het verkeer.

Behoud van archeologische waarden is weliswaar geen kerntaak, maar Rijkswaterstaat rekent het wel degelijk tot zijn verantwoordelijkheid om zorgvuldig om te gaan met archeologische waarden.

Al in 1987 hebben Rijkswaterstaat en de toenmalige Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (nu Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed) een convenant gesloten betreffende “archeologisch onderzoek en vondsten bij de uitvoering van werken”.

Ook dit convenant is, net zoals bijvoorbeeld het convenant tussen Dienst Landelijk Gebied en de Rijksdienst, in de loop der jaren een aantal malen bijgesteld op basis van nieuwe inzichten en regelgeving. De meest recente versie met de naam “Samenwerkingsovereenkomst tussen Rijkswaterstaat en de Rijksdienst voor Archeologie, cultuurlandschap en Monumenten” is in 2007 ondertekend.

Dit convenant geldt voor alle projecten van Rijkswaterstaat, dus zowel bij aanleg of reconstructie als bij beheer en onderhoud van het hoofd(vaar)wegennet, en bevat afspraken over:

1. Samenwerking in planvormingsprocedures;
2. Inpassing archeologie in geïntegreerde contactvormen (zogenaamde DBFM (Design, Build, Finance and Maintain) contracten);
3. Beheersing van kosten;
4. Informatie-uitwisseling en samenwerking op het gebied van kennisontwikkeling;
5. Beheer- en onderhoudstaken;
6. Communicatie en voorlichting.

Deze onderwerpen worden deels in de eigenlijke convenanttekst geregeld en deels in afzonderlijke bijlagen – in overigens wisselende mate – nader uitgewerkt.

Naar verwachting zal Rijkswaterstaat in het geval van omvangrijke en/of complexe projecten afzonderlijke projectconvenanten blijven afsluiten met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Bij de Dienst Verkeer en Scheepvaart van Rijkswaterstaat is op landelijk niveau een specialist cultuurhistorie aangesteld. Elke Regionale Dienst van Rijkswaterstaat beschikt over minimaal één milieumedewerker die archeologie in zijn/haar takenpakket heeft zitten.

Ook binnen de juridische afdelingen van de Regionale Diensten is archeologische kennis aanwezig. De Dienst Verkeer en Scheepvaart van Rijkswaterstaat heeft de aanwezigheid van cultuurhistorische waarden binnen en langs de beheergrenzen van Rijkswaterstaat laten inventariseren. De bevindingen zijn te benaderen via de portal van het Netwerk Informatie Systeem (NIS portal) van het Netwerk Expertise Centrum (NEC) van Rijkswaterstaat en kunnen worden gebruikt voor het uitvoeren van een cultuurhistorische quick-scan ten behoeve van Rijkswaterstaat-projecten.

In 2009 heeft Rijkswaterstaat een Leidraad Archeologie en Infrastructuur uitgebracht. Deze leidraad vormt een toelichting op en verdere uitwerking van het convenant. De leidraad gaat in op relevante wet- en regelgeving, werkprocedures, archeologische zaken (soorten onderzoek, methoden en technieken, uitvoerende bedrijven, kwaliteitsborging), uitbesteding en risicobeheersing, en geeft antwoord op praktische vragen vanuit de Rijkswaterstaat-praktijk. De leidraad is bedoeld voor projectleiders, adviseurs en medewerkers zowel in de planstudie, als in de realisatie en bij beheer en onderhoud. De leidraad helpt Rijkswaterstaat om de aspecten tijd en geld beter te beheersen en risico's zoals vertraging, onverwachte kosten en negatieve berichtgeving te vermijden.

Staatsbosbeheer

Staatsbosbeheer is een zelfstandige en landelijk werkende organisatie (zelfstandig bestuursorgaan), die in opdracht van het Rijk circa 250.000 hectaren natuur en landschap beheert. De organisatie bestaat uit 4 regio's met een centrale eenheid te Driebergen.

Binnen het beheersgebied van Staatsbosbeheer bevinden zich ook archeologisch waardevolle objecten.

Voor Staatsbosbeheer staat het werken aan een duurzame leefomgeving voor mens, plant en dier centraal. Om een blijvende relatie tussen mens en natuur te stimuleren kiest Staatsbosbeheer voor natuur die meerdere functies vervult en waarvan de mens onderdeel is.

De doelstellingen van Staatsbosbeheer zijn:

1. Het beheren, oftewel: het instandhouden, herstellen en ontwikkelen van bos-, natuur-, landschaps- en cultuurhistorische waarden in de gebieden van Staatsbosbeheer;
2. Het bevorderen van recreatie in zoveel mogelijk gebieden van Staatsbosbeheer;
3. Het leveren van een bijdrage aan de productie van milieuvriendelijke en vernieuwbare grondstoffen, zoals hout.

Staatsbosbeheer legt verantwoording af aan de minister van EL&I.

Staatsbosbeheer heeft sinds 1998 een samenwerkingsovereenkomst met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed om het beheer van archeologische waarden in haar terreinen te verbeteren en duurzaam te waarborgen.

Op 18 april 2008 is deze samenwerkingsovereenkomst geactualiseerd.

De samenwerkingsovereenkomst heeft als titel "Samenwerkingsovereenkomst tussen Staatsbosbeheer en de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten".

Een intensivering van de aandacht voor archeologisch erfgoed past tevens binnen de opzet van Staatsbosbeheer om de publieke dienstverlening te vergroten, onder andere door de recreatieve gebruiks- en belevingswaarde van de beheersterreinen te verbeteren.

5. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed stelt zich voor

Resten onder de grond, die aangeven dat daar lang geleden mensen hebben gewoond. Een oud gebouw, dat met bouwsporen zijn fascinerende geschiedenis prijsgeeft. Of een mooi bewaard gebleven, door mensenhanden aangelegd landschap.

Stuk voor stuk kunnen ze het waard zijn om behouden te blijven. Omdat ze laten zien hoe de mensen vroeger woonden en werkten.

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed staat voor de bescherming van het roerende en onroerende erfgoed van nationaal belang. Met specialistische kennis stimuleert de dienst een goede zorg voor archeologie, monumenten, cultuurlandschap, beeldende kunst en kunstnijverheid. Naast kennis zet de Rijksdienst ook wetten en regels in om het erfgoed te beschermen en te ontwikkelen.

Kennisinstituut

Cultureel erfgoed is kwetsbaar. Goede zorg ontstaat niet vanzelf. Zeker niet als terreinen op de schop gaan, of historische gebouwen een nieuwe functie krijgen.

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed onderzoekt welke aspecten van het erfgoed het beste zijn om te bewaren. En hoe die cultuurhistorische waarden onderhouden kunnen worden.

Op basis van dat onderzoek adviseert de dienst anderen over het behoud van de waardevolle elementen. En denkt mee bij het ontwikkelen van plannen.

Wetten en regels

De Rijksdienst is onderdeel van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en treedt op namens de minister.

De dienst voert de Monumentenwet uit en verleent subsidies op het gebied van monumenten, archeologie en cultuurlandschap. Waar dit erfgoed bedreigd wordt, onderneemt de dienst actie.

De kunstcollectie van het Rijk telt circa 100.000 voorwerpen. De Rijksdienst beheert deze kunstcollectie, het Monumentenregister, het Nationaal Scheepsarcheologisch Depot en Archis, het centrale archeologische informatiesysteem.

Informatie over de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed is te vinden op www.cultureelerfgoed.nl.

6

Samenwerking tussen de RVR en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Zoals hierboven al aangegeven heeft een aantal RVR-vastgoeddiensten op dit moment elk één of meer eigen convenanten met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Overzicht van op dit moment lopende convenanten tussen individuele RVR-vastgoeddiensten en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en het jaar van ondertekening:

- Dienst Landelijk Gebied: 2009
- Dienst Vastgoed Defensie: 2005
- Rijkswaterstaat: 2007.
- Staatsbosbeheer: 2008
- Rijksgebouwendienst en Rijksbouwmeester: 2009

Van de huidige RVR-vastgoeddiensten hebben alleen het Rijksvastgoed en – ontwikkelingsbedrijf en het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA) (nog) geen convenant. ProRail B.V. sluit convenanten af op individuele projectbasis.

Archeologieconvenant RVR - Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed?

Overwogen zou kunnen worden dat de RVR ten behoeve van haar vastgoeddiensten één “basisconvenant” afsluit met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, net zoals zij dat heeft gedaan met het Kadaster. Alleen meer specifieke zaken die niet zijn geregeld in dit basisconvenant zouden dan bilateraal kunnen worden geregeld tussen de individuele vastgoeddienst en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Voordeel van een basisconvenant is:

- rijksbrede uniformiteit;
- rijksbrede signalering en aanpak van knelpunten en
- centrale bewaking van bijvoorbeeld nut en noodzaak, naleving en evaluatie van de zaken die in het convenant geregeld worden.

RVR Ruimtelijke Informatie Vastgoedverkeer en Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Er is al een afspraak tussen de RVR en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed op grond waarvan de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW), de Globale Archeologische Kaart van (het Nederlandse deel van) het Continentale Plat en de Voorlopige rijksmonumentenkaart (RCE KICH Rijksmonumenten dataset) via het RVR- informatiesysteem Ruimtelijke Informatie Vastgoedverkeer (een GIS-systeem) op het Rijksportaal (<http://portal.rijksweb.nl>), (klikpad: organisatie>Fi>Raad voor Vastgoed Rijksoverheid), aan de medewerkers van alle RVR-diensten, met uitzondering van het COA, ProRail B.V. en Staatsbosbeheer, beschikbaar wordt gesteld.

De Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden geeft de trefkans of verwachtingswaarde voor het aantreffen van archeologische waarden in de bodem weer. Het gaat hierbij zowel om het landoppervlak als om het gebied onder het IJsselmeer, Waddenzee, Noordzee en Westerschelde. De Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden geeft een beeld van het bodemarchief dat complementair is aan de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) waarop bekende en gewaardeerde vindplaatsen zijn opgenomen. In het antwoord op vraag 8.7, wordt nader ingegaan op de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden. De Globale Archeologische Kaart van het Continentale Plat heeft een ander schaalniveau dan de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden en geeft de trefkans van scheepsvondsten voor het Nederlandse deel van het Continentale Plat weer.

In de loop van 2011 zullen ook de medewerkers van het COA, ProRail B.V. en Staatsbosbeheer kunnen beschikken over de informatie uit het RVR-informatiesysteem Ruimtelijke Informatie Vastgoedverkeer.

Advies van de RVR aan OCW over cultureel erfgoed en de Rijksdienst voor het cultureel erfgoed

De RVR heeft bij brief van 17 september 2010 advies uitgebracht aan de Directeur Generaal Cultuur en Media van het ministerie van OCW over de wijze waarop de gezamenlijke rijksvastgoeddiensten de voorbeeldrol van het Rijk op zich kunnen nemen die past bij de Beleidsbrief Modernisering Monumentenzorg en vanuit deze voorbeeldrol de verdere ontwikkeling en uitvoering van dat beleid kunnen ondersteunen.

Naast het Atelier Rijksbouwmeester (ARB) was ook de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed nauw betrokken bij de voorbereiding van dit advies.

De kern van het advies bestaat uit 4 lijnen waarlangs de RVR-diensten -samen met het Atelier Rijksbouwmeester en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed - de voorbeeldrol willen gaan invullen en een protocol met 12 richtlijnen voor het daadwerkelijk omgaan met het cultureel erfgoed.

De 4 lijnen zijn:

1. zorgen voor het in stand houden van de culturele waarde van het cultureel erfgoed in eigendom bij het rijk; (Herontwikkeling/herbestemming, binnen/buiten het rijk, en het meewegen van cultuurhistorische belangen in de ruimtelijke ordening zijn hierbij belangrijke aandachtspunten.)
2. zoeken naar een adequaat financieel beheer; (Dit omdat de huidige mogelijkheden (voor de diensten) om de extra kosten die het beheren cultureel erfgoed met zich meebrengt te dekken, meestal beperkt zijn.)
3. zorgen voor een grote betrokkenheid van het publiek bij het cultureel erfgoed, (Dit om bij te dragen aan de betekenis die het cultureel erfgoed voor de samenleving heeft en tevens het draagvlak te bevorderen voor het dragen van de kosten die het behoud ervan met zich meebrengt) en
4. zorgen voor voldoende kennis voor medewerkers en interne en externe uitwisseling daarvan. (Het accent hierbij ligt vooral op het professioneel opdrachtgeverschap in relatie tot cultureel erfgoed.)

De richtlijnen uit het Protocol luiden:

1. Er is een volledig overzicht van het cultureel erfgoed waarvoor de organisatie verantwoordelijk is;
2. Er is binnen elke organisatie één duidelijk aanspreekpunt voor het cultureel erfgoed;
3. Er is een aanpak voor onderhoud, specifiek toegesneden op cultureel erfgoed;
4. Er is aandacht voor duurzaamheid;
5. Er wordt voor elk object periodiek vastgesteld in welke staat het verkeert;
6. Er wordt van elk monument nagegaan op het huidige gebruik optimaal is;
7. Er wordt bij gebiedsontwikkeling veel waarde gehecht aan cultuurhistorische en monumentale waarden;
8. Er wordt gestreefd naar een robuust financieel fundament om professioneel met cultureel erfgoed om te kunnen gaan;
9. Er wordt voor gezorgd dat de bevolking kennis kan maken met het cultureel erfgoed;
10. Er wordt voor gezorgd dat de medewerkers van de organisatie zijn toegerust om de extra zorg voor het cultureel erfgoed kwalitatief goed op te pakken;
11. Er worden specifieke maatregelen genomen bij dreigende leegstand;
12. Er wordt een verantwoorde instandhouding gewaarborgd bij afstoting van monumenten waarvoor geen passende functie binnen het Rijk te vinden is.

Behalve gebouwde monumenten vallen ook archeologische monumenten, - ondergronds of onder water -, binnen de omschrijving van cultureel erfgoed in dit advies.

In het advies wordt tenslotte de kanttekening gemaakt dat nog moet worden vastgesteld in welke mate de beleidskernen van de moederdepartementen van de RVR-diensten het advies ondersteunen.

De hoofdlijnen uit het advies worden door de RVR-diensten samen met het Atelier Rijksbouwmeester en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed nader uitgewerkt.

In relatie tot het zorgen voor voldoende kennis voor de medewerkers en interne en externe uitwisseling daarvan, wordt o.a. voorgesteld om, als daar in de praktijk behoefte aan bestaat, een Kennisgids “Omgaan met cultureel erfgoed bij het Rijk” te maken.

Wellicht gaat de inhoud van deze kennisgids (de RVR-Kennisgids 3 Vastgoed en Archeologie) daar ooit in op.

Bij het afsluiten van het manuscript voor deze 2^e druk was niet bekend of de RVR en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, wellicht in het kader van de uitwerking van genoemd advies, ook de wenselijkheid en verdere mogelijkheden van een specifiek archeologie-convenant zouden gaan onderzoeken.

7. Vragenlijst

De nummering van de vragen verwijst naar de hoofdstukken 8, 9, 10 en 11.

Vragen met betrekking tot de archeologie in het algemeen

- 8.1. Wanneer is archeologisch onderzoek verplicht?
- 8.2. Wanneer kan het beste gestart worden met archeologisch onderzoek?
- 8.3. Wanneer is er sprake van een bodemverstoring als bedoeld in de MW 1988?
- 8.4. Geldt de onderzoeksplicht ongeacht de oppervlakte grond die verstoord zal worden?
- 8.5. Geldt de onderzoeksplicht zowel in landelijk - als in stedelijk gebied?
- 8.6. Moet archeologisch onderzoek plaatsvinden met betrekking tot gronden (terreinen) die niet verstoord zullen worden?
- 8.7. Is bekend waar zich (mogelijk) archeologische waarden bevinden?
- 8.8. Wat te doen als verwacht wordt dat de grond mogelijk archeologische waarden bevat?
- 8.9. Hoe ziet archeologisch onderzoek er uit en past het in de planvormingsprocedure?
- 8.10. Is de omvang van de onderzoeksplicht afhankelijk van de soort en omvang van de bodemverstoring?

- 8.11. Is archeologisch onderzoek ook nodig als de bodem al een keer verstoord is in het verleden?
- 8.12. Hoe lang duurt een archeologisch onderzoek gemiddeld?
- 8.13. Wat kost een archeologisch onderzoek gemiddeld?
- 8.14. Wie mogen archeologisch onderzoek verrichten?
- 8.15. Aan welke kwaliteitseisen moet archeologisch onderzoek voldoen?
- 8.16. Zijn er standaardteksten voor het aanvragen van offertes voor archeologisch onderzoek?
- 8.17. Zijn de (Europese) aanbestedingsrichtlijnen van toepassing op het laten verrichten van archeologisch onderzoek?
- 8.18. Aan wie moeten de resultaten van archeologisch onderzoek worden voorgelegd?
- 8.19. Wat is de procedure wanneer roerende zaken met archeologische waarde worden gevonden tijdens het uitvoeren van archeologisch onderzoek?
- 8.20. Wat is de procedure wanneer er, nadat een verplicht archeologisch onderzoek is uitgevoerd, tijdens graafwerkzaamheden alsnog (onverwacht) een archeologische vondst wordt gedaan?
- 8.21. Wat is de procedure wanneer er, indien er geen archeologisch onderzoek behoefde te worden uitgevoerd, tijdens graafwerkzaamheden alsnog (onverwacht) een archeologische vondst wordt gedaan?
- 8.22. Wat is de procedure wanneer er, nadat verzuimd is een verplicht archeologisch onderzoek uit te voeren, tijdens graafwerkzaamheden alsnog een archeologische vondst wordt gedaan?
- 8.23. Wie is de eigenaar van een roerende archeologische vondst?
- 8.24. Wie bepaalt uiteindelijk of een archeologische vindplaats behouden moet worden en op basis waarvan?
- 8.25. Kan de bescherming van archeologische vindplaatsen planologisch worden geregeld en zo ja, hoe en wanneer gebeurt dit?
- 8.26. Waarom heeft het behoud van archeologische waarden in de bodem de voorkeur boven opgraven?
- 8.27. Is er een verplichting om een terrein waarin archeologische opgravingen worden verricht te laten bewaken en/of omheinen om eventueel ontvreemden dan wel beschadigen van archeologische waarden te voorkomen?
- 8.28. Wat zijn de gevolgen van het feit dat een terrein een beschermde status heeft gekregen als rijks -, gemeentelijk – of provinciaal monument?
- 8.29. Is het mogelijk om archeologisch onderzoek en bodemonderzoek als bedoeld in relatie tot de Wet bodembescherming door één instantie of bedrijf te laten uitvoeren?

8.30. Kan er voor het uitvoeren van archeologisch onderzoek subsidie worden aangevraagd?

8.31. Voor wiens rekening komen de kosten voor het behoud van een archeologische vindplaats in situ?

8.32. Voor wiens rekening komen de kosten van het conserveren van roerende zaken met archeologische waarde?

8.33. Zijn er subsidiemogelijkheden en/of fiscale tegemoetkomingen voor het conserveren van roerende zaken met archeologische waarden en kan de Staat zelf hier ook gebruik van maken?

8.34. Kan een rechthebbende ten aanzien van een terrein verplicht worden om te dulden dat er op dat terrein archeologisch onderzoek wordt verricht?

8.35. Heeft de rechthebbende ten aanzien van een terrein, die verplicht is geworden te dulden dat er op dat terrein archeologisch onderzoek wordt verricht, recht op vergoeding van schade die eventueel is veroorzaakt door dat onderzoek?

8.36. Wie bepaalt de hoogte van deze schadevergoeding en hoe doet hij/zij dat?

Vragen met betrekking tot archeologie bij verwerving van grond

9.1. Dient er bij aankoop van grond archeologisch onderzoek te worden verricht?

9.2. Heeft de verkoper een mededelingsplicht jegens de koper (in casu de Staat, Dienst landelijk gebied / Bureau Beheer Landbouwgronden, Staatsbosbeheer of ProRail B.V.) als hij weet dat de grond mogelijk archeologische waarden bevat?

9.3. Kan de koper (in casu de Staat, Dienst Landelijk Gebied / Bureau Beheer Landbouwgronden, Staatsbosbeheer of ProRail B.V.) de verkoper verplichten archeologisch onderzoek te (laten) verrichten?

9.4. Welke invloed heeft de (mogelijke) aanwezigheid van archeologische waarden op de prijs (waarde) van de grond?

9.5. Welke voorwaarden moet de koper (in casu de Staat, Dienst Landelijk Gebied / Bureau Beheer Landbouwgronden, Staatsbosbeheer of ProRail B.V.) in de leveringsakte (laten) opnemen, wanneer ze een terrein heeft gekocht dat is aangewezen als archeologisch rijks-, gemeentelijk- of provinciaal monument?

9.6. Welke voorwaarden moet de koper (in casu de Staat, Dienst Landelijk Gebied / Bureau Beheer Landbouwgronden, Staatsbosbeheer of ProRail B.V.) in de leveringsakte (laten) opnemen, wanneer ze een terrein heeft gekocht dat *niet* is aangewezen als archeologisch rijks-, gemeentelijk- of provinciaal monument?

Vragen met betrekking tot archeologie na verwerving van grond

- 10.1. Wie is, als na aankoop blijkt dat zich archeologische waarden in de bodem bevinden, aansprakelijk voor de eventueel daaruit voortvloeiende extra kosten?
- 10.2. Regelmatig vinden bij het beheer van (rijks)gebouwen bodemversturende activiteiten plaats. Denk bijvoorbeeld aan aanleg, onderhoud, wijziging van riolering, kabels en leidingen. Hoe kan hier de aandacht/zorg voor archeologie het beste in de werkzaamheden geïntegreerd worden?
- 10.3. Moet voor een verzoek om een omgevingsvergunning ten behoeve van afwijking van een bestemmingsplan ook archeologisch onderzoek worden verricht?
- 10.4. Zijn er algemene regels voor het beheer van terreinen waarin zich archeologische waarden bevinden?
- 10.5. Wie kan advies geven voor het beheer van gronden waarin zich archeologische waarden bevinden?
- 10.6. Mag agrarische grond waarin zich archeologische waarden bevinden in gebruik worden gegeven aan derden op basis van bijvoorbeeld (erf)verpachting?
- 10.7. Zijn er standaard contractbepalingen voor het in gebruik geven van gronden waarin zich archeologische waarden bevinden?
- 10.8. Wat is de procedure als tijdens de uitvoering van beheerswerkzaamheden archeologische waarden worden aangetroffen?
- 10.9. Wie kan adviseren bij het maken van een inrichtingsschets voor gronden waarin zich archeologische waarden bevinden?
- 10.10. Drukken de kosten van archeologisch onderzoek volledig op het budget voor een landinrichtingsproject?
- 10.11. Mag de beheerder van Staatsgrond opgravingen toelaten op zijn terreinen en zo ja zijn hiervoor standaard contracten beschikbaar?
- 10.12. Wat is de procedure als men verandering(en) wil aanbrengen in een beschermd archeologisch monument?

Vragen met betrekking tot archeologie bij vervreemding van grond

- 11.1. Mag een terrein dat is aangewezen als archeologisch rijks-, gemeentelijk – of provinciaal monument vervreemd worden?
- 11.2. Heeft de verkoper (in casu het Rijksvastgoed- en ontwikkelingsbedrijf, Dienst landelijk Gebied / Bureau Beheer Landbouwgronden, Staatsbosbeheer of ProRail B.V.) een mede-

lingsplicht jegens de koper als hij weet dat de grond mogelijk archeologische waarden bevat?

11.3. Kan de koper de verkoper (in casu het Rijksvastgoed- en ontwikkelingsbedrijf, Dienst landelijk Gebied / Bureau Beheer Landbouwgronden, Staatsbosbeheer of ProRail B.V.) verplichten archeologisch onderzoek te laten verrichten?

11.4. Welke voorwaarden moeten bij de eigendomsoverdracht van gronden die zijn aangewezen als rijks -, gemeentelijk – of provinciaal monument in de leveringsakte worden opgenomen?

11.5. Welke voorwaarden moeten bij de eigendomsoverdracht van gronden in de leveringsakte worden opgenomen, wanneer deze gronden *niet* zijn aangewezen als rijks -, gemeentelijk - of provinciaal archeologisch monument en met betrekking tot deze gronden géén archeologisch onderzoek is verricht?

11.6. Welke voorwaarden moeten bij de eigendomsoverdracht van gronden in de leveringsakte worden opgenomen , wanneer deze gronden *niet* zijn aangewezen als rijks -, gemeentelijk - of provinciaal archeologisch monument en er met betrekking tot deze gronden in opdracht en voor rekening van de koper wél onderzoek is verricht?

11.7. Moeten bekende archeologische waarden in de leveringsakte worden genoemd?

11.8. Welke invloed heeft de (mogelijke) aanwezigheid van archeologische waarden op de prijs (waarde) van de grond?

8.

Vragen met betrekking tot de archeologie in het algemeen

8.1. Wanneer is archeologisch onderzoek verplicht?

Archeologisch onderzoek is verplicht/nodig wanneer een omgevingsvergunning nodig is voor:

- het uitvoeren van een werk, geen bouwwerk zijnde, of van werkzaamheden;
- het bouwen van een bouwwerk;
- het gebruiken van gronden of bouwwerken in strijd met de planologische voorschriften of
- het slopen van een bouwwerk in een beschermd stads/dorpsgezicht,

en ten behoeve van de aanvraag van die vergunning een rapport moet worden verstrekt waarin de archeologische waarde van het terrein dat zal worden verstoord in voldoende mate is vastgesteld. Het verstrekken van een archeologisch onderzoeksrapport ten behoeve van de aanvraag van een omgevingsvergunning voor een werk, geen bouwwerk zijnde, of van werkzaamheden en voor het bouwen van een bouwwerk, kan alleen worden verlangd als dit ook in het bestemmingsplan is vastgelegd.

Archeologisch onderzoek kan ook vereist zijn voor het verkrijgen van een (provinciale) ontgrondingsvergunning.

De verplichting om archeologisch onderzoek (met name vervolgonderzoek, zie ook onder 8.9) te laten uitvoeren kan ook verbonden zijn aan een omgevings- of ontgrondingsvergunning.

Voorts is archeologisch onderzoek noodzakelijk om te kunnen beoordelen of een archeologische vindplaats eventueel in aanmerking komt voor aanwijzing als beschermd monument. Dit geldt niet alleen voor de aanwijzing als rijksmonument, maar ook voor de aanwijzing als gemeentelijk - of provinciaal monument.

Is er tenslotte sprake van een beschermd archeologisch monument dan kan ook voor het verkrijgen van een monumentenvergunning of omgevingsvergunning voor het aanbrengen van veranderingen in dit monument archeologisch onderzoek noodzakelijk zijn. Zie verder ook het antwoord op vraag 10.12.

8.2. Wanneer kan het beste gestart worden met archeologisch onderzoek?

Wanneer archeologisch onderzoek noodzakelijk is kan hiermee het beste in een zo vroeg mogelijk stadium worden gestart. Hoe eerder de (eventuele) aanwezigheid van archeologische waarden binnen het plangebied bekend is, hoe beter met deze waarden rekening kan worden gehouden. Immers door planaanpassing kan wellicht voorkomen worden dat archeologische waarden opgegraven moeten worden. Dit is niet alleen kostenbesparend; het is ook het beste voor de instandhouding van het bodemarchief. Bovendien geldt dat hoe eerder de (eventuele) aanwezigheid van archeologische waarden binnen een plangebied bekend is, hoe beter deze waarden in het planontwerp gebruikt kunnen worden (bijvoorbeeld verwijzingen naar deze waarden in het ontwerp).

Soms wil een gemeente inzicht in de archeologische waarde van een plangebied met het oog op een bestemmingsplanaanpassing en doet zij daarvoor een beroep op de daarbij belanghebbende.

8.3. Wanneer is er sprake van een verstoring van het terrein als bedoeld in de MW 1988?

Er is sprake van “een verstoring van het terrein” als bedoeld in de artikelen 39, tweede lid en 41, eerste lid MW 1988, indien door een ingreep in de bodem het archeologische bodemarchief beschadigd kan worden of verloren kan gaan.

Van een ingreep in de bodem is bijvoorbeeld sprake bij graafwerkzaamheden (bijvoorbeeld t.b.v. het maken van funderingen), bij een verhoging of verlaging van de grondwaterstand, bij het onder water zetten van de grond, bij het rooien van stobben en stronken, bij het aanbrengen van een tijdelijk gronddepot (zetting), bij het aanleggen van (tijdelijke) wegen, bij het uitvoeren van bepaalde bodemsaneringen, bij het aanbrengen van beplanting in het kader van natuurcompensatie, enzovoorts

Het doen van opgravingen als bedoel in artikel 1 sub h van de MW 1988 wordt als zodanig niet als een verstoring van het terrein aangemerkt. Het vinden van archeologische waarden staat bij deze activiteit voorop. Voor het doen van opgravingen is ook een opgravingsvergunning vereist.

In artikel 19, derde lid, onder c MW 1988 wordt overigens niet gesproken over “een verstoring van het terrein” maar over “bodemverstoring”. Hiermee wordt kennelijk hetzelfde bedoeld.

8.4. Geldt de onderzoeksplicht ongeacht de oppervlakte grond die verstoord zal worden?

Nee, in artikel 41a MW 1988 is bepaald dat het voor projecten met een oppervlakte kleiner dan 100m² in principe niet noodzakelijk is om voor het verkrijgen van een omgevingsvergunning een rapport te verstrekken waarin de archeologische waarde van het terrein dat zal worden verstoord is vastgesteld. Gemeenten kunnen echter in het bestemmingsplan of een verordening een andere minimumoppervlakte hanteren. Voor de diepte van bodemingrepen bevat de wet overigens geen grens.

8.5. Geldt de onderzoeksplicht zowel in landelijk als in stedelijk gebied?

Ja. Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen bodemverstorende activiteiten die in stedelijk, dan wel landelijk gebied plaatsvinden.

8.6. Moet archeologisch onderzoek plaatsvinden m.b.t. gronden (terreinen) die niet verstoord zullen worden?

Nee. De archeologische onderzoeksplicht geldt niet voor terreinen waarvan de bodem niet verstoord zal worden.

Ook niet als uit onderzoek met betrekking tot een naastliggend terrein waarvan de bodem wél verstoord zal worden blijkt dat zich (mogelijk) archeologische waarden bevinden in deze terreinen

In de praktijk kan het wel efficiënt zijn om in de eerste fasen van archeologisch onderzoek uit te gaan van een groter terrein dan alleen het terrein waarvan de bodem verstoord zal worden..

Blijkt bijvoorbeeld bij de voorgenomen aanleg van een (spoor)weg uit het archeologisch onderzoek dat er sprake is van een vindplaats die zich uitstrekt tot een terrein waarvan de bodem niet verstoord zal worden, dan kan het bevoegde gezag (minister, provincie, gemeente) desgewenst zelf nadere maatregelen nemen.

Toelichting:

Voor laatstgenoemde situaties kan in convenanten tussen de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en vastgoeddiensten zijn overeengekomen dat in een programma van eisen wordt opgenomen dat door middel van het plaatsen van enkele boringen, (ook) in het terrein waarvan de bodem niet zal worden verstoord, de grenzen van de gehele vindplaats moet worden vastgesteld. Is deze vindplaats van grote waarde dan kan hij door aanwijzing als beschermd monument of door het opnemen van voorschriften in het bestemmingsplan of de beheersverordening beschermd worden en als waardevol terrein op de Archeologische Monumenten Kaart (zie ook het antwoord op de vraag onder 8.7) worden ingetekend.

8.7. Is bekend waar zich (mogelijk) archeologische waarden bevinden?

Ja:.

- De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed houdt een GIS-systeem bij dat ARCHIS (Archeologisch Informatiesysteem) heet. Hierin zijn een Archeologische Monumenten Kaart en een Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden opgenomen. Op de Archeologische Monumenten Kaart zijn de terreinen aangegeven waarvan al bekend is dat er zich archeologische waarden bevinden. Op de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden is, op basis van geomorfologische gegevens, de kans op het aantreffen van archeologische waarden aangegeven. Daarnaast houdt de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed ook een Centraal Monumenten Archief (CMA) bij waarin terreininformatie is opgenomen.
- Provincies hebben een eigen digitale of analoge waardenkaart opgesteld met meer detail dan ARCHIS.
- Gemeenten kunnen ook een eigen digitale - of analoge waardenkaart hebben.
- Lokale afdelingen van de Archeologische Werkgemeenschap Nederland (AWN),
- "amateur-archeologen" kunnen ook over informatie beschikken.
- Hetzelfde geldt voor lokale musea en oudheidkundige verenigingen.
- In bestemmingsplannen moet rekening gehouden worden met bekende en verwachte archeologische waarden.
- In het Gemeentelijk beperkingenregister op grond van de Wet kenbaarheid publiekrechtelijke beperkingen onroerende zaken (hierna Wkpb).
- Bij het Kadaster, eveneens op grond van de Wkpb.

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed levert op verzoek een globale kaart met daarop de in ARCHIS aanwezige bekende en verwachte archeologische waarden binnen het opgegeven plangebied. Deze kaart wordt vergezeld van een korte toelichting.

Toelichting:

Met betrekking tot ARCHIS:

Er worden twee soorten archeologische waarden onderscheiden; de bekende en de verwachte.

De bekende archeologische resten zijn bekend geworden door opgravingen en veldverkenningen. Van deze resten is veelal de locatie en de ouderdom bekend. De gegevens over deze vindplaatsen zijn geregistreerd in ARCHIS. De vindplaatsen waarvan de archeologische waarde meestal bekend is staan aangegeven op de Archeologische Monumenten Kaart. Deze kaart wordt onderhouden door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en de provincies. De terreinen op de Archeologische Monumenten Kaart zijn voorzien van een aanduiding van de waarde: "archeologische waarde", "hoge archeologische waarde" en "zeer hoge archeologische waarde". Tevens is aangegeven welke van de terreinen met een zeer hoge archeologische waarde wettelijk beschermd zijn. De basisinformatie over de terreinen op de Archeologische Monumenten Kaart is opgenomen in ARCHIS, uitvoeriger informatie over een terrein is raadpleegbaar in het Centraal Monumenten Archief.

De verwachte archeologische waarden zijn voorspeld op grond van een verwachtingsmodel. Dat model gaat er van uit dat er een relatie is tussen de kenmerken van de ondergrond en het voorkomen van archeologische resten. Voor Laag Nederland (dat is waar afzettingen uit het Holoceen aan het oppervlakte liggen) is die verwachting gebaseerd op de geologische ondergrond. Voor Hoog Nederland

(het gedeelte waar afzettingen uit het Pleistoceen aan de oppervlakte liggen) is die gebaseerd op de bodemkaart. De verwachtingen staan aangegeven op de zogenoemde Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden die is vervaardigd op een schaal van 1:50.000. De kaart is onderverdeeld in zones van een hoge verwachtingswaarde, een middelhoge, lage en een zeer lage verwachtingswaarde. Gebieden op de kaart waar geen gegevens voorhanden waren over de ondergrond (bijvoorbeeld de meeste bebouwde gebieden) hebben geen waarde toegekend gekregen. De Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden is niet alleen voor het land beschikbaar maar ook voor een groot gedeelte van de onderwaterbodems. De verschillende gewaardeerde zones op de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden zeggen iets over de kans van het aantreffen van archeologische resten, het zegt niets over de aard, ouderdom, omvang en kwaliteit van de resten. Informatie daarover kan uitsluitend worden verkregen door aanvullend (veld)onderzoek. Voor sommige gebieden zijn door archeologische bedrijven of andere overheden meer gedetailleerde verwachtingskaarten (veelal met een kaartschaal < 1:50.000) opgesteld.

De Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden en de Globale Archeologische Kaart van het continentale plat) kunnen door de medewerkers van alle RVR-diensten met uitzondering van het COA, ProRail B.V. en Staatsbosbeheer worden geraadpleegd en afgedrukt via het Ruimtelijke Informatie Vastgoedverkeer-GISysteem van de RVR. Zie ook Hoofdstuk 6 van deze Kennisgids.

Met betrekking tot de Wkpb:

Ingevolge de Wet kenbaarheid publiekrechtelijke beperkingen onroerende zaken (Wkpb, Wet van 17 juni 2004, Stb. 331), die op 1 juli 2007 in werking is getreden, kan bij de gemeente (kosteloos) inzage worden gekregen in de (publiekrechtelijke) beperkingen die deze gemeente eventueel heeft gelegd op gebouwen en stukken grond binnen haar grondgebied.

In het onderhavige geval gaat het dan om:

- de vestiging van voorbescherming in afwachting van aanwijzing als gemeentelijk monument. (Artikel 1, onderdeel b, onder 5, Wkpb spreekt in dit verband over een schriftelijke handeling, niet zijnde een besluit, van een bestuursorgaan van een gemeente op grond van een gemeentelijke verordening, waardoor, voordat op grond van die verordening een besluit tot aanwijzing van een onroerende zaak als beschermd monument is genomen, op die onroerende zaak de in de betreffende verordening opgenomen bepalingen ten aanzien van krachtens die verordening aangewezen beschermde monumenten van overeenkomstige toepassing worden.)
- de aanwijzing van een gemeentelijk monument. (Artikel 1, onderdeel b, onder 6 Wkpb spreekt in dit verband over een afschrift van een inschrijving op of in een gemeentelijke monumentenlijst of gemeentelijk monumentenregister van een besluit tot aanwijzing van een onroerende zaak als beschermd monument, indien door die inschrijving de in de betreffende gemeentelijke verordening opgenomen bepalingen ten aanzien van krachtens die verordening aangewezen beschermde monumenten rechtstreeks van toepassing worden. Hoofdstuk 1 Bijlage behorende bij artikel 2, eerste lid van het Aanwijzingsbesluit Wkpb over een besluit krachtens gemeentelijke verordening tot aanwijzing van een onroerende zaak als beschermd monument, voor zover geen beperkingenbesluit als bedoeld in artikel 1, onderdeel b, onder 6, van de Wkpb is dan wel moet worden genomen.)

Deze beperkingen staan ingeschreven in het gemeentelijk beperkingenregister.

Bij het Kadaster kan op basis van genoemde wet informatie verkregen worden over de publiekrechtelijke beperkingen die het Rijk, de provincies en de waterschappen eventueel hebben gelegd op gebouwen en stukken grond.

In casu gaat het dan om:

- de vestiging van voorbescherming in afwachting van aanwijzing als provinciaal monument. (Artikel 1, onderdeel b, onder 5, Wkpb spreekt in dit verband over een schriftelijke handeling, niet zijnde een besluit, van een bestuursorgaan van een provincie op grond van een provinciale verordening, waardoor, voordat op grond van die verordening een besluit tot aanwijzing van een onroerende zaak als beschermd monument is genomen, op die onroerende zaak de in de betreffende verordening opgenomen bepalingen ten aanzien van krachtens die verordening aangewezen beschermde monumenten van overeenkomstige toepassing worden.)

- de aanwijzing van een provinciaal monument. (Artikel 1, onderdeel b, onder 6 Wkpb spreekt in dit verband over een afschrift van een inschrijving op of in een provinciale monumentenlijst of provinciaal monumentenregister van een besluit tot aanwijzing van een onroerende zaak als beschermd monument, indien door die inschrijving de in de betreffende provinciale verordening opgenomen bepalingen ten aanzien van krachtens die verordening aangewezen monumenten rechtstreeks van toepassing worden. Hoofdstuk 1, Bijlage behorende bij artikel 2, eerste lid Aanwijzingsbesluit Wkpb spreekt over een besluit krachtens provinciale verordening tot aanwijzing van een onroerende zaak als beschermd monument, voor zover geen beperkingenbesluit als bedoeld in artikel 1, onderdeel b, onder 6 van de Wkpb is dan wel moet worden genomen.)
- een aanwijzing door de minister van OCW van een niet binnen het grondgebied van enige gemeente gelegen onroerend monument als beschermd monument. (Zie Hoofdstuk 4 Bijlage behorende bij artikel 2, eerste lid, van het Aanwijzingsbesluit Wkpb en artikel 3, eerste lid, MW 1988);
- een mededeling van een adviesaanvraag door de minister van OCW als bedoeld in artikel 3, vierde lid, MW 1988 betreffende de aanwijzing van een binnen het grondgebied van een gemeente gelegen onroerende goed als beschermd monument. (Zie artikel 1, onderdeel b, onder 3 Wkpb.);
- een afschrift van een inschrijving door de minister van OCW van een als beschermd monument aangewezen onroerende goed in het monumentenregister bedoeld in artikel 6, eerste lid, of artikel 7, vierde lid van de MW 1988. (Zie artikel 1, onderdeel b, onder 4 Wkpb);
- door de minister van OCW opgelegde gedoogplicht inhoudende dat een rechthebbende ten aanzien van een terrein moet dulden dat een overheid of instelling in het belang van archeologisch onderzoek dat terrein betreedt, daarop metingen verricht dan wel daarin opgravingen doet. (Zie Hoofdstuk 4 Bijlage behorende bij artikel 2, eerste lid, van het Aanwijzingsbesluit Wkpb en artikel 57 MW 1988. *(In het hier genoemde hoofdstuk 4 wordt hier overigens nog verwezen naar artikel 42 MW 1988 dat bij de inwerkingtreding van de Wabo is vervallen)*), en
- voorschriften van de minister van OCW met betrekking tot de uitvoering werken dan wel een last tot stillegging van die werken. (Zie Hoofdstuk 4 Bijlage behorende bij artikel 2, eerste lid Aanwijzingsbesluit Wkpb en artikel 49 MW 1988).

Via www.kadaster.nl kan ook (tegen betaling) een zogenaamd “kadastraal bericht eigendom” worden aangevraagd. Op dit overzicht staan alle (geregistreerde) publiekrechtelijke beperkingen met betrekking tot een kadastraal perceel; dus zowel de eventueel door het Rijk, de provincie en het waterschap opgelegde beperkingen, als de beperkingen die zijn opgelegd door de gemeente.

Op het kadastraal bericht staat ook aangegeven wie het beperkende besluit heeft genomen. Heeft de gemeente het besluit genomen, dan kan een kopie worden opgevraagd bij de gemeente. Is het besluit van het Rijk, de provincies of de waterschappen, dan kan een kopie worden opgevraagd bij het Kadaster. Overigens is een niet of niet juist geregistreerde publiekrechtelijke beperking wél rechtsgeldig. Met andere woorden: registratie in de registers van gemeente of kadaster is géén voorwaarde voor de rechtsgeldigheid van een beperking. Om de raadpleger van de registers echter toch zo goed mogelijk te beschermen tegen fouten van de registrerende instanties, worden deze instanties onder voorwaarden aansprakelijk geacht voor schade die voortvloeit uit het niet (tijdig) of onjuist registreren van beperkende besluiten (zie artikel 13 en 17 Wkpb).

8.8. Wat te doen als in de planfase van een project verwacht wordt dat de grond mogelijk archeologische waarden bevat?

Als in de planfase van een project verwacht wordt dat de grond mogelijk archeologische waarden bevat, kan het beste zo snel mogelijk onderzocht worden of archeologisch onderzoek noodzakelijk is. Neem hiervoor contact op met de gemeente. (Zie ook het antwoord op de vraag onder 8.2..)

8.9. Hoe ziet archeologisch onderzoek er uit en past het in de Ruimtelijke Ontwikkeling / het planvormingsproces?

Onderstaand “stappenplan archeologie” geeft aan welk traject bewandeld moet worden bij het inventariseren van archeologische waarden en verwachtingen.

Zoals ook uit onderstaand stroomschema blijkt, kan het onderzoek in samenspraak met de overheid aan wie vergunning moet worden gevraagd voor de bodemversturende activiteit optimaal worden ingepast in de Ruimtelijke Ontwikkeling / planvormingsprocedure.

Uitgaande van een brede inventarisatie van wat er bekend is over de archeologische waarden wordt gericht ingezoomd op voor het plan(gebied) relevante archeologische informatie. Na iedere stap wordt beredeneerd gekozen voor een beëindiging van het onderzoek dan wel meer diepgaand onderzoek op specifieke plekken,

Stappenplan archeologie:

1. Bureauonderzoek .

Hierbij wordt aan de hand van bestaande bronnen informatie verworven over bekende of verwachte archeologische waarden binnen of relevant voor het plangebied. Daarnaast moet het bureauonderzoek inzicht bieden in de noodzaak van een eventueel inventariserend veldonderzoek (zie stap 2).

Het bureauonderzoek bestaat uit een archief- en literatuuronderzoek van archeologische en bodemkundige gegevens die bij Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, provincie, gemeente en/of andere instanties (bijvoorbeeld universiteiten, musea, lokale verenigingen) bekend zijn over het betreffende gebied.

In de rapportage naar aanleiding van het bureauonderzoek moeten de volgende aspecten aan de orde komen:

- de aanleiding voor het bureauonderzoek en het gebied;
- een beschrijving van het huidige gebruik van de locatie is op basis van beschikbare relevante gegevens;
- een beschrijving van het historische grondgebruik of de historische ontwikkeling van het gebied op basis van geofysische, fysische en historisch geografische gegevens (een korte impressie van de ontstaansgeschiedenis van het landschap en een impressie van de bewoningsgeschiedenis);
- een beschrijving van de bekende archeologische waarden;
- een beschrijving van de archeologische verwachtingen en een gespecificeerd en onderbouwd verwachtingsmodel van de verwachte archeologische waarden (zie de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden van Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en meer gedetailleerde provinciale- en/of gemeentelijke verwachtingskaarten) en tenslotte:
- een advies ten behoeve van het vervoltraject gerelateerd aan de verschillende stadia van het planvormingsproces. Dit advies wordt beoordeeld door de overheid aan wie vergunning is gevraagd voor de bodemversturende activiteit.

Blijkt uit het bureauonderzoek dat er geen (mogelijke) (behoudenswaardige) vindplaatsen zijn, die door de uitvoering van het plan aangetast zullen worden of wordt door een archeologie vriendelijke aanpassing van het plan voorkomen dat (mogelijke) vindplaatsen worden aangetast, dan kan de overheid aan wie vergunning is gevraagd voor de bodemverstoring, wat het archeologieaspect betreft, de vergunning verlenen.

Worden wel behoudenswaardige vindplaatsen verwacht, die door de uitvoering van het plan mogelijk worden aangetast, dan wordt overgegaan tot het instellen van een inventariserend veldonderzoek (IVO).

2. Inventariserend veldonderzoek.

Het doel van inventariserend veldonderzoek is het aanvullen en toetsen van de gespecificeerde archeologische verwachting zoals geformuleerd in het bureauonderzoek. Stapsgewijs wordt bekeken of er archeologische waarden aanwezig zijn en zo ja, wat dan aard, karakter, omvang, datering, gaafheid, conservering en inhoudelijke kwaliteit is.

De mogelijke stappen binnen het inventariserend veldonderzoek zijn achtereenvolgens:

- a) *Verkennd onderzoek.* Hierin wordt het verwachtingsmodel van het bureauonderzoek in het veld gecontroleerd en waar nodig aangevuld. De voor wat betreft de aanwezigheid van behoudenswaardige vindplaatsen kansrijke en kansarme zones worden nader begrensd en de aan- of afwezigheid van nog intacte (niet verstoorde) bodemprofielen wordt vastgesteld. Terreindelen waarvoor geldt dat het onwaarschijnlijk is dat (behoudenswaardige) vindplaatsen kunnen worden aangetroffen (kansarme zones) kunnen door de overheid worden vrijgegeven. Hetzelfde geldt voor verstoorde terreindelen. Kansrijke terreindelen kunnen worden onderworpen aan een karterend veldonderzoek. Zie hieronder.
- b) *Karterend veldonderzoek.* Hierin wordt nader onderzocht of in een kansrijk terreindeel (terreindeel met een intacte bodemopbouw) daadwerkelijk vindplaatsen aanwezig zijn of niet. Is geen vindplaats aanwezig, dan kan het betreffende terreindeel worden vrijgegeven. Zijn wel vindplaatsen aangetroffen, dan kan het betreffende terreindeel worden onderworpen aan een waarderend veldonderzoek. Zie hieronder.
- c) *Waarderend veldonderzoek.* Hierin wordt de behoudenswaardigheid van aangetroffen vindplaatsen vastgesteld.

Uit de rapportage naar aanleiding van het waarderend veldonderzoek moet duidelijk worden of een eventuele vindplaats behoudenswaardig is. Archeologen noemen dit het selectieadvies. Is de vindplaats behoudenswaardig, dan zal bekeken moeten worden of de vindplaats ingepast kan worden in het plan. De overheid aan wie vergunning is gevraagd voor de bodemverstorende activiteit kan (mede) op basis van het selectieadvies een zogenaamd *selectiebesluit* nemen. (Zie ook het antwoord op vraag 8.24.)

Het rijks- en ook het provinciaal archeologiebeleid gaat in eerste instantie uit van behoud van het bodemarchief “in situ” (dat wil zeggen ter plekke in de bodem).

Op basis van een selectiebesluit kunnen terreinen met niet behoudenswaardige vindplaatsen worden vrijgegeven. Met betrekking tot terreinen met behoudenswaardige vindplaatsen kan worden bepaald:

- dat deze vindplaatsen bij de realisatie van het project fysiek beschermd moeten worden (behoud in situ);
- dat deze vindplaatsen bij de realisatie van het project opgegraven moeten worden;
- dat de realisatie van het project moet plaatsvinden onder archeologische begeleiding, of
- dat de ze vindplaatsen (toch) worden vrijgegeven.

Tijdens het inventariserend veldonderzoek kan gebruik gemaakt worden van geofysische methoden (non-destructief), vindplaatskartering, booronderzoek of sondering (weinig destructief) en het graven van proefsleuven (destructief).

Bij geofysisch onderzoek wordt de ondergrond driedimensionaal in kaart gebracht zonder te boren of te graven. Er wordt gebruik gemaakt van geavanceerde meettechnieken.

Bij oppervlaktekartering wordt het plangebied belopen terwijl gezocht wordt naar aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische waarden.

Met behulp van boringen wordt onderzocht hoe het staat met de bodemopbouw en of er archeologische lagen of - indicatoren zijn.

Sondering houdt in dat er proefputjes van maximaal 1x1 meter worden gegraven.

Proefsleuven worden pas gegraven wanneer uit de voorgaande onderzoeksmethoden is gebleken dat er in het plangebied archeologische vindplaatsen aanwezig zijn of wanneer een andere vorm van vooronderzoek niet voldoende informatie levert. Door het graven van proefsleuven kan de exacte begrenzing, datering en graad van conservering van een vindplaats worden onderzocht.

Geofysisch onderzoek, boringen en vindplaatskartering vinden plaats op basis van een plan van aanpak.; Voor het maken van proefputten en proefsleuven is een programma van eisen vereist dat is goedgekeurd de overheid, aan wie vergunning is / moet worden gevraagd voor de bodemverstorende activiteit.

3. Archeologisch vervolgonderzoek.

Alleen indien het niet mogelijk is om (door planaanpassing) een “behoudenswaardige” vindplaats “in situ” te bewaren, zal het hier aanwezige bodemarchief voor het nageslacht bewaard dienen te worden door middel van een vlakdekkend onderzoek.

Het gaat daarbij om het opgraven van de gehele vindplaats of dat deel van de vindplaats, dat bedreigd wordt.

Het doel van opgraven is het documenteren van gegevens van vindplaatsen om daarmee informatie te behouden die van belang is voor kennisvorming over het verleden.

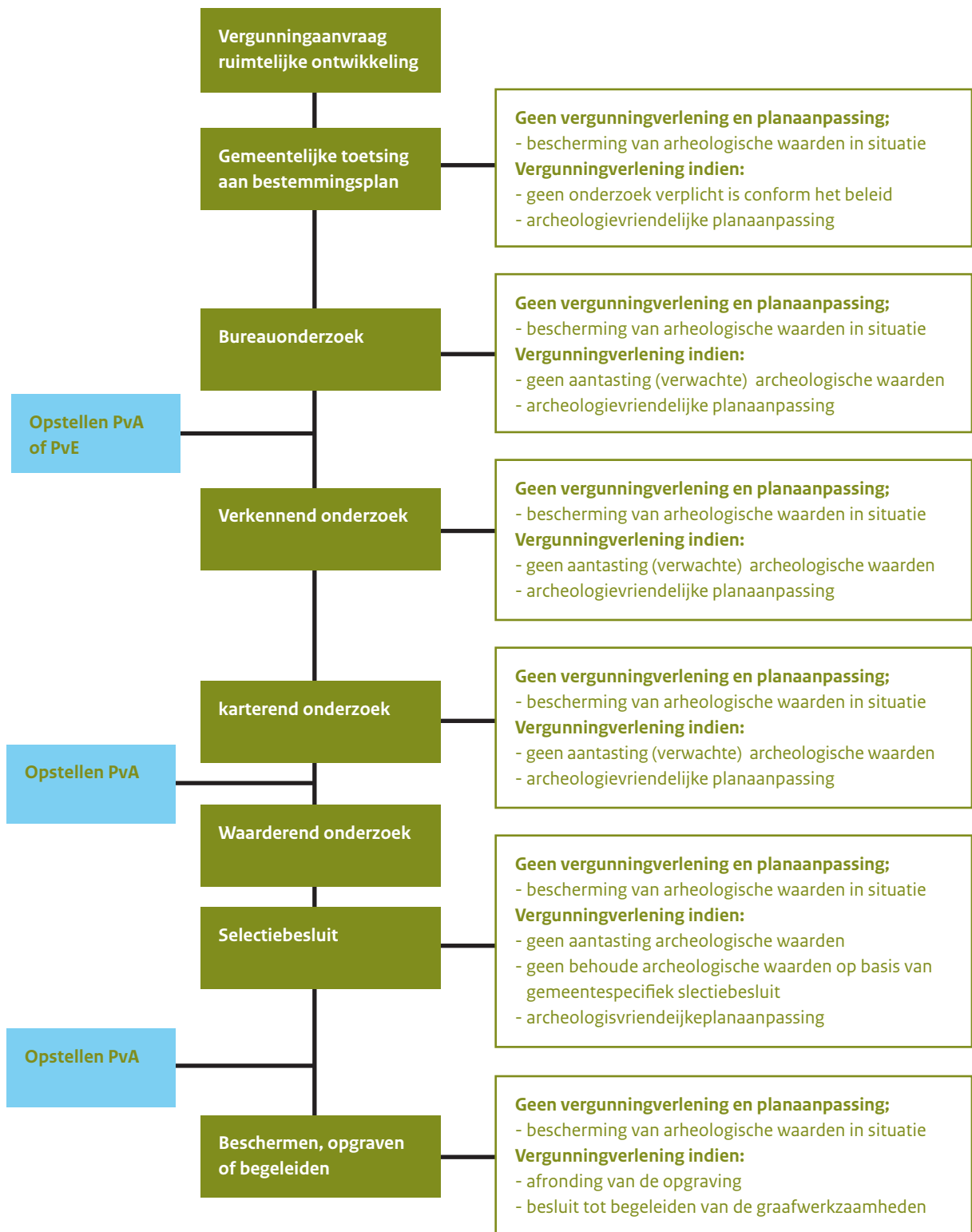
In de praktijk kan de verplichting tot opgraven als voorwaarde bij de omgevingsvergunning worden opgenomen.

Overigens bestaat ook de mogelijkheid dat geen vergunning wordt verleend. (Zie ook het antwoord op de vraag onder 8.24.)

Toelichting:

Op basis van convenanten verstrekt de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed kaartmateriaal en een kort advies over te nemen vervolgstappen.

Schematische weergave van de in Nederland geldende cyclus van de Archeologische Monumentenzorg (AMZ-cyclus)

8.10. Is de omvang van de onderzoeksplicht afhankelijk van de soort en de omvang van de bodemverstoring?

Ja. Wanneer bijvoorbeeld de archeologisch relevante bodemlaag niet rechtstreeks wordt geraakt door de bodemverstoring kan de onderzoeksplicht beperkter van omvang zijn.

De omvang van de onderzoeksplicht varieert afhankelijk van bijvoorbeeld:

- de waarde van de vindplaats;
- de aard van de vindplaats (bijvoorbeeld bij een grafveld zal ook uit moreel-ethisch oogpunt de afweging worden gemaakt dit niet verloren te willen laten gaan);
- de status van het terrein (bijvoorbeeld al dan niet een beschermd monument);
- de aard van de ingreep (omvang en diepte verstoring).

8.11. Is archeologisch onderzoek ook nodig als de bodem al een keer verstoord is in het verleden?

Het feit dat de bodem al een keer is verstoord in het verleden betekent niet automatisch dat er geen onderzoek meer behoeft plaats te vinden. In het bureauonderzoek worden eerdere verstoringen meegewogen. Aan de hand van de bevindingen van het bureauonderzoek kan worden bepaald of een vervolgonderzoek nodig is. Van belang zijn in dit verband de diepte van de oude verstoring in relatie tot de diepte van de archeologische laag, de ouderdom van de oude verstoring en de omvang en diepte van de beoogde verstoring.

8.12. Hoe lang duurt een archeologisch onderzoek gemiddeld?

Dit kan variëren naar aard en omvang van de vindplaats. Het is aan te bevelen om altijd meerdere offertes aan te vragen en daarbij ook naar de doorlooptijd te informeren.

Een zeer grove inschatting is:

• bureauonderzoek:	2-3 maanden
• inventariserend veldonderzoek:	1-6 maanden
• vervolgonderzoek:	1-6 maanden

Toelichting:

De doorlooptijd is natuurlijk afhankelijk van het karakter en de oppervlakte van het plangebied en van de (verwachte) rijkdom aan archeologische waarden daarin.

8.13. Wat kost een archeologisch onderzoek?

Het is lastig hier een precies antwoord op te geven. De kosten van archeologisch onderzoek variëren naar aard en omvang van de vindplaats. Een bureauonderzoek voor een niet al te groot plangebied kost meestal niet meer dan enkele duizenden euro's.

Het is in ieder geval aan te bevelen om altijd meerder offertes aan te vragen. Natuurlijk dient in de begroting van de plankosten voldoende geld gereserveerd te worden voor archeologisch onderzoek inclusief uitwerking en conservering.

8.14. Wie mogen archeologisch onderzoek verrichten?

Bureauonderzoek mag strikt genomen door iedereen worden uitgevoerd. De praktijk leert echter dat hiervoor vaak gespecialiseerde bedrijven worden ingeschakeld. Zij zijn in staat om de juiste gegevens te verzamelen om een adequate beoordeling te geven.

Inventariserend veldonderzoek en opgraven (archeologisch vervolgonderzoek) waarbij de bodem verstoord wordt mogen uitsluitend worden uitgevoerd door organisaties en bedrijven, die in het bezit zijn van een opgravingsvergunning van de minister van OCW.

In de artikelen 17, 24 en 25 Besluit archeologische monumentenzorg (BAMZ) staan de voorwaarden waaraan de houder van een opgravingsvergunning moet voldoen.

Zowel op www.sikb.nl als op www.cultureelerfgoed.nl staat een lijst met bedrijven en organisaties die in het bezit zijn van een opgravingsvergunning.

8.15. Aan welke kwaliteitseisen moet archeologisch onderzoek voldoen?

Archeologische onderzoek moet worden uitgevoerd volgens de normen van de archeologische beroepsgroep zoals vastgelegd in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA).

Toelichting:

De Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie is vanuit de archeologische beroepsgroep tot stand gekomen. In de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie heeft de sector vastgelegd welke handelingen en kennis tenminste nodig zijn om te kunnen spreken van een goed uitgevoerd werkproces.

De Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie is te vinden op www.sikb.nl.

8.16. Zijn er standaardteksten voor het aanvragen van offertes voor archeologisch onderzoek?

Er zijn geen standaardteksten beschikbaar voor het aanvragen van offertes. Dit komt omdat een offerteaanvraag altijd maatwerk is. Rijkswaterstaat en de Rijksgebouwendienst hebben wel voorbeeldteksten beschikbaar.

Het bedrijf dat archeologisch onderzoek uitvoert moet in ieder geval:

- in het bezit zijn van een opgravingsvergunning;
- werken conform Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie;
- gegevens (onderzoekresultaten) opleveren die 1 op 1 kunnen worden ingevoerd in de Basisregistratie ondergrond (BRO).

Ook op www.sikb.nl staat informatie over archeologisch opdrachtgeverschap.

Denkbaar is dat de RVR-diensten in de toekomst op basis van hun ervaringen een gezamenlijk format ontwikkelen voor het aanvragen van offertes voor archeologisch onderzoek.

8.17. Zijn de (Europese) aanbestedingsrichtlijnen van toepassing op het laten verrichten van archeologisch onderzoek?

Ja, archeologisch onderzoek valt onder categorie 12 “bouwkundige diensten”, CPC indeling 867 en om precies te zijn onder:

74271000: Geologie, geofysica en andere vormen van wetenschappelijke prospectie,

74271711: Geofysische meetwerkzaamheden van archeologische vindplaatsen, of

74271810: Topografische opmeetwerkzaamheden van archeologische vindplaatsen.

Voor zover bekend zijn er ook geen uitzonderingen op grond waarvan voor laten verrichten van archeologisch onderzoek van de Europese aanbestedingsrichtlijnen afgeweken kan worden.

Toelichting:

Zie ook art. 10 t/m 17 en onderdeel B, bijlage 2 van het Besluit Aanbestedingsregels voor Overheidsopdrachten (BAO) en het feit dat het archeologisch onderzoek een eigen aparte CPV-code heeft. Bron: directie Wetgeving en Juridische Zaken van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

8.18. Aan wie moeten de resultaten van het archeologisch onderzoek worden voorgelegd?

Uiteraard moet de opdrachtgever in kennis worden gesteld van de onderzoeksresultaten.

De opdrachtgever moet de resultaten van het archeologisch onderzoek voorleggen aan de overheid aan wie vergunning is gevraagd voor de bodemversturende activiteit. Deze overheid keurt het rapport ook goed.

Is opgraving noodzakelijk, dan dient op grond van artikel 46, tweede lid, MW 1988 de houder van de

opgravingsvergunning binnen twee weken na voltooiing van de opgraving de eerste bevindingen aan de minister van OCW (voor deze de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed) te melden. Binnen twee jaar na voltooiing van de opgraving dient hij zowel aan de Minister als aan de eigenaar (opdrachtgever) als aan burgemeester en wethouders van de gemeente waar de opgraving is voltooid, een rapport te overleggen waarin de resultaten van de opgraving zijn beschreven.

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed verwerkt de informatie in ARCHIS en volgt de kwaliteit van het archeologisch onderzoek. Mocht de kwaliteit van het onderzoek onder de maat zijn, dan kan de Rijksdienst handhavend optreden. Melding bij de Rijksdienst is een verantwoordelijkheid van de opgravingsbedrijven.

8.19. Wat is de procedure wanneer roerende zaken met archeologische waarde worden gevonden tijdens het uitvoeren van archeologisch onderzoek?

De houder van de opgravingsvergunning dient de roerende zaken te conserveren en met de daarbij behorende opgravingsdocumentatie over te dragen aan een archeologisch depot. In de praktijk zijn dit de provinciale depots voor archeologische vondsten en documentatie (zie art. 52, eerste lid, MW 1988).

8.20. Wat is de procedure wanneer er, nadat een verplicht archeologisch onderzoek is uitgevoerd, tijdens graafwerkzaamheden alsnog (onverwacht) een archeologische vondst wordt gedaan?

Vondsten als hier bedoeld worden “toevalsvondsten” genoemd. Ze dienen zo spoedig mogelijk bij de minister van OCW (voor deze de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed) te worden aangemeld. De Rijksdienst verwerkt deze informatie in ARCHIS.

Eventueel gevonden roerende zaken dienen vervolgens zes maanden ter beschikking gehouden/gesteld te worden voor wetenschappelijk onderzoek (zie artikel 53 MW 1988).

De initiatiefnemer van de bodemverstoring is in deze situatie niet verplicht om alsnog een eventuele opgraving te betalen. De initiatiefnemer heeft immers al aan zijn wettelijke verplichting om archeologisch onderzoek in te stellen voldaan en de overheid heeft hem toestemming gegeven om de bodem te verstoren. Mocht als gevolg van de niet verwachte vondst alsnog een archeologisch monument worden ontdekt dan kan de minister indien er sprake is van schade of dreigende schade aan de archeologische waarden van de vondstlocatie voorschriften geven met betrekking tot de uitvoering van het werk dat die schade of die dreiging veroorzaakt. Ook kan hij het werk voor bepaalde of onbepaalde tijd geheel of gedeeltelijk laten stilleggen (zie artikel 56 MW 1988). Zonodig om, mede met een beroep op artikel 57 MW 1988 t.b.v. de betreding van het terrein, de vondst alsnog op kosten van de overheid te laten opgraven.

Eventuele schade die door het geven van voorschriften met betrekking tot de uitvoering van het werk of eventuele gehele of gedeeltelijke stillegging daarvan wordt veroorzaakt moet door de minister naar redelijkheid worden vergoed (zie artikel 58 MW 1988).

Ter bescherming van de belangen van degenen die betrokken zijn bij de “uitvoering van het werk” dient de minister binnen een redelijke termijn een besluit te nemen.

Overigens wordt eventuele schade voor het Rijk niet vergoed.

8.21. Wat is de procedure wanneer er, indien er geen archeologisch onderzoek behoefde te worden uitgevoerd, tijdens graafwerkzaamheden alsnog (onverwacht) een archeologische vondst wordt gedaan?

Zie antwoord onder vraag 8.20.

8.22. Wat is de procedure wanneer er, nadat verzuimd is een verplicht archeologisch onderzoek uit te voeren, tijdens graafwerkzaamheden alsnog een archeologische vondst wordt gedaan?

Wanneer verzuimd wordt te voldoen aan een door een overheid aan wie vergunning moet worden gevraagd voor een bodemversturende activiteit opgelegde verplichting tot het uitvoeren van archeologisch onderzoek, dan kan deze overheid, conform artikel 63 eerste en derde lid MW 1988, bestuursdwang toepassen: indien nodig kunnen de werkzaamheden worden stilgelegd en kan worden geëist dat alsnog onderzoek plaats vindt of dat – als sprake is van een beschermd archeologisch monument – het monument wordt hersteld. Ook kan de betreffende overheid aangifte doen van een overtreding of, ingeval sprake is van opzet, een misdrijf. (Zie artikel 1a onder 2 en artikel 2 eerste lid Wet op de Economische Delicten.)

De vondst moet conform artikel 53 eerste lid MW 1988 worden gemeld bij de minister van OCW.

8.23. Wie is de eigenaar van een roerende archeologische vondst?

Hoofdregel is dat roerende vondsten gedaan tijdens opgravingen, waarop niemand zijn recht van eigendom kan bewijzen, eigendom zijn van de provincie waarbinnen deze vondsten zijn gedaan. Daarnaast bestaat de mogelijkheid dat roerende vondsten eigendom zijn van de gemeente waar deze gevonden zijn, indien de gemeente beschikt over een door de provincie erkend depot voor bodemvondsten. Uitgangspunt is dat de toekomstige beheerder (de voor een goede opslag verantwoordelijke overheid) tevens eigenaar is van de opgegraven roerende vondsten. Beschikt de gemeente niet over een depot, dan is de provincie dus eigenaar, tenzij de vondst gedaan is buiten het grondgebied van een gemeente.

Roerende vondsten die gevonden zijn buiten het grondgebied van enige gemeente blijven namelijk eigendom van de Staat.

Een en ander is geregeld in artikel 50 MW 1988.

De eigenaar van de grond waarin de opgraving heeft plaatsgevonden kan geen aanspraak maken op een vergoeding.

Voor roerende vondsten gedaan terwijl er géén archeologisch onderzoek (geen opgraving) wordt of werd uitgevoerd, geldt dat de vinder en de eigenaar van de grond waarin de roerende vondst is gedaan gezamenlijk eigenaar zijn (zie artikel 5.2.13 BW).

Toelichting:

De Memorie van Toelichting bij (het huidige) artikel 50 MW 1988 stelt dat in zijn algemeenheid niemand zijn recht van eigendom op archeologische vondsten kan bewijzen.

Aan de eigenaar van de grond waarin de opgraving heeft plaatsgevonden wordt ook geen vergoeding meer toe gekend ten laste van de Staat of gemeente. Een dergelijke vergoedingsregeling past niet in een wettelijk stelsel waarbij het opgraven van archeologische monumenten als een noodmaatregel moet worden beschouwd.

Een opgraving mag uitsluitend worden uitgevoerd door een vergunninghouder in de zin van de wet, die de wettelijke plicht heeft om de vondsten naar behoren te conserveren en over te dragen aan een (meestal provinciaal) depot. Dit impliceert dat de vondsten niet in het economische verkeer terecht komen. De financiële waarde van de vondst is om die reden zeer lastig vast te stellen. Vóór 1 september 2007 kon de eigenaar van de grond waarin de roerende monumenten waren opgegraven nog aanspraak maken op een vergoeding ten bedrage van de helft van de waarde van die monumenten bij de Staat of de gemeente. Deze opvatting wordt thans echter strijdig geacht met de (internationale) opvatting dat archeologisch erfgoed 'van ons allemaal' is.

8.24. Wie bepaalt uiteindelijk of een archeologische vindplaats behouden moet worden en op basis waarvan?

De overheid aan wie vergunning moet worden gevraagd voor de bodemverstorende activiteit bepaalt uiteindelijk of een archeologische vindplaats behouden moet worden of niet. Zij doet dit mede op basis van een zogenaamd. selectieadvies uit het onderzoeksrapport van de archeoloog. (Zie ook het antwoord op de vraag onder 8.9.)

Toelichting:

De uiteindelijke bepaling of een archeologische vindplaats behouden zal worden of niet wordt in de wereld van de archeologie een archeoloog een “selectiebesluit” genoemd.

Een selectiebesluit is geen apart publiekrechtelijk besluit, waartegen eventueel apart bezwaar kan worden gemaakt. Het is een besluit dat uiteindelijk (onlosmakelijk) versleuteld is in het besluit tot verstrekking / weigering van de vergunning voor de bodemverstorende activiteit.

In het kader van bestemmingsplanprocedures is het uiteindelijk de gemeente die een belangenafweging maakt en het selectiebesluit neemt. Het wettelijk kader is hier de Wet ruimtelijke ordening (hierna Wro). Soms wordt een bestemmingsplan voorafgegaan door een milieueffect- of Tracéwetprocedure. In dat geval neemt een provincie of neemt de minister van I&M het uiteindelijke selectiebesluit. Voor een aantal grote projecten heeft Rijkswaterstaat aparte convenanten afgesloten met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Ook met betrekking tot die projecten neemt de minister van I&M het selectiebesluit. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed adviseert.

Selectieadviezen worden gegeven op basis van archeologisch-inhoudelijke argumenten conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie.

8.25. Kan de bescherming van archeologische vindplaatsen planologisch worden geregeld, en zo ja, hoe en wanneer gebeurt dit?

Ja. Bij het opstellen van bestemmingsplannen en beheersverordeningen moeten gemeenten rekening houden met de archeologie (zie artikel 38a MW 1988). De artikelen 39 t/m 41 MW 1988 voorzien in een planologisch instrumentarium ten behoeve van het veiligstellen van archeologische waarden. Conform de artikelen 39 lid 2 en 40 lid 1 kan in een bestemmingsplan worden bepaald dat in het belang van de archeologische monumentenzorg de aanvrager van een omgevingsvergunning voor het uitvoeren van een werk of werkzaamheden of het bouwen van een bouwwerk verplicht kan worden archeologisch onderzoek te verrichten. Daarnaast kunnen op grond van artikel 2.22, derde lid, onderdeel d Wabo en artikel 5, tweede lid Besluit omgevingsrecht (BOR) aan die omgevingsvergunning voorschriften met betrekking tot de archeologie verbonden worden. Die voorschriften kunnen het treffen van technische maatregelen om verstoring van het bodemarchief te voorkomen/minimaliseren inhouden. Wanneer behoud in situ niet mogelijk is, kan verplicht worden tot het doen van een opgraving. Tenslotte is archeologische begeleiding van de verstorende activiteit een mogelijkheid.

Ook in geval van afwijking van het bestemmingsplan of de beheersverordening of in geval van sloop kunnen onderzoeksplichten en nadere voorschriften aan de op basis van de Wabo af te geven omgevingsvergunning verbonden worden.

8.26. Waarom heeft behoud van archeologische vondsten in de bodem de voorkeur boven opgraven?

Archeologie is een onmisbare, en vaak de enige, bron voor de geschiedschrijving en de kennis van het ontstaan en de bewoning van landen. Archeologisch materiaal in de bodem is onvervangbaar en om die reden kwetsbaar: eenmaal vernietigd komt het niet meer terug. Opgraven moet om die reden als een noodoplossing worden beschouwd: na een opgraving is het bodemarchief immers niet meer te raadplegen in relatie tot zijn context. Het is dus zaak uiterst zuinig te zijn op aanwezige archeologische waarden. Behoud in situ stelt het bodemarchief het best veilig. Bovendien kan het archief altijd nog ‘gelezen’ worden

op een moment dat kennis en onderzoeksmethoden meer informatie opleveren dan met de huidige stand van zaken mogelijk zou zijn.

8.27. Is er een verplichting om een terrein waarin archeologische opgravingen worden verricht te laten bewaken en/of omheinen om eventueel ontvreemden dan wel beschadigen van archeologische waarden te voorkomen?

Een wettelijke verplichting is er niet, maar een archeologische opgraving wekt bij veel mensen interesse op. Meestal in positieve zin, maar helaas ook negatief. Vandalisme en roof van vondsten of het openbreken van de bouwkeet komt helaas voor. Dit leidt tot het vernietigen van grondsporen en algehele vertraging. Hoewel het plaatsen van hekken vanuit archeologisch oogpunt niet verplicht is, is het op bepaalde locaties, bijv. in binnensteden, zeker aan te raden. Om ongewenst bezoek te weren, maar ook om te voorkomen dat al te enthousiaste bezoekers de opgraving verstoren.

De opdrachtgever kan een en ander opnemen in het programma van eisen en hierover afspraken maken met de opgravende partij. Verder kan aan het volgende gedacht worden:

- Meld de opgravingslocatie aan bij de plaatselijke politie opdat deze de lokatie mee kan nemen in haar surveillance;
- Informeer de omwonenden. Daarmee wordt hun betrokkenheid in het algemeen bevorderd en mogelijk houden deze een oogje in het zeil;
- Betrek de lokale vereniging van amateur-archeologen bij de opgraving.

8.28. Wat zijn de gevolgen van het feit dat een terrein een beschermde status heeft gekregen als rijks- gemeentelijk- of provinciaal- monument?

Aanwijzing als van een archeologische vindplaats als rijksmonument kan plaatsvinden op basis van de artikel 3 MW 1988.

Voor veranderingen aan een archeologisch Rijksmonument moet een monumentenvergunning worden aangevraagd bij de Rijkdienst voor het Cultureel Erfgoed. Deze handelt namens de minister van OCW. Zie artikel 11 MW 1988.

Aanwijzing als gemeentelijk monument kan plaatsvinden op basis van een gemeentelijke monumentenverordening en aanwijzing als provinciaal monument op basis van een provinciale monumentenverordening. Overigens kennen op dit moment alléén de provincies Drenthe en Noord-Holland provinciale monumenten.

Voor veranderingen aan gemeentelijke- en provinciale monumenten moet, indien en voor zover in de gemeentelijke of provinciale verordening is bepaald dat daarvoor een ontheffing of vergunning is vereist, een omgevingsvergunning worden aangevraagd. Zie artikel 2.2, eerst lid, onderdeel b Wabo.

De aanwezigheid van een beschermde archeologische waarde kan beperkingen met zich meebrengen ten aanzien van het gebruik van de grond, zoals niet dieper ploegen dan een bepaalde diepte of geen wijzigingen aanbrengen in grondwaterpeil, wel gebruiken als grasland maar niet als bouwland etc. Hoewel hiertoe geen verplichting in de wet is opgenomen kan in specifieke gevallen een monument onderhoud nodig hebben en als gevolg daarvan kosten met zich mee brengen. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan specifiek maaibeheer/peilbeheer. Meestal zal echter gelden dat 'als je niets doet, je ook geen kosten hebt'.

Op vrijwillige basis kan een eigenaar lid worden van de Archeologische Monumentenwacht Nederland, hij is daarvoor dan contributie verschuldigd. De Archeologische Monumentenwacht Nederland inspecteert dan het monument twee maal per jaar en adviseert over het archeologische beheer.

8.29. Is het mogelijk om archeologisch onderzoek en bodemonderzoek als bedoeld in relatie tot de Wet Bodembescherming door één instantie of bedrijf te laten uitvoeren?

Ja. Er zijn bedrijven die beide diensten aanbieden.

Toelichting:

Er zijn overeenkomsten en verschillen tussen archeologisch (voor)onderzoek en bodemonderzoek als bedoeld in de Wet Bodembescherming. Bij beiden wordt een bureauonderzoek en (doorgaans) veldonderzoek uitgevoerd waarbij grondmonsters worden genomen. Het tijdspad voor beide onderzoeken kan echter verschillen. Vaak starten archeologen eerder. Ook is de veldstrategie (het boorgrid) niet altijd hetzelfde en kunnen grondmonsters die genomen zijn in het kader van archeologisch onderzoek niet ook voor het onderzoek als bedoeld in de Wet Bodembescherming worden gebruikt. Monsters moeten daarom dubbel genomen worden.

Een en ander wil echter niet zeggen dat beide onderzoeken niet door één bedrijf uitgevoerd zouden kunnen worden. Vooral gezien het belang van zowel de resultaten van archeologisch onderzoek als van onderzoek als bedoeld in de Wet Bodembescherming voor de uiteindelijke planvorming kan dit met name bij grote projecten voordeel opleveren.

8.30. Kan er voor het laten uitvoeren van archeologisch onderzoek subsidie worden aangevraagd?

Nee. In principe zijn alle kosten verbonden aan het archeologisch onderzoek voor rekening van de verstoorder.

Het kan echter voorkomen dat de kosten van een archeologisch onderzoek onredelijk hoog zijn in relatie tot de totale projectkosten.

Als er sprake is van een verplichte opgraving dan kan de verstoorder in zo'n situatie een beroep doen op vergoeding van die meerkosten door (bij een omgevingsvergunning) de gemeente of provincie, (bij een ontgrondingsvergunning) de provincie, of (bij een verplichte milieueffectrapportage) de gemeente, provincie of het rijk. Deze overheidsorganen zijn namelijk verantwoordelijk voor de voorgeschreven maatregelen en daarmee voor het ontstaan van deze kosten.

Het is niet zo dat de verstoorder alle kosten vergoed kan krijgen. Aangetoond moet worden dat het gaat om kosten die redelijkerwijs niet voor rekening van de verstoorder kunnen komen.

In uitzonderingsgevallen kunnen gemeente en provincie vervolgens nog een beroep doen op de minister van OCW.

Het rijk zelf kan als verstoorder geen beroep doen op vergoeding van excessieve kosten.

8.31. Voor wiens rekening komen de kosten voor het behoud van een archeologische vindplaats in situ?

De kosten van instandhouding komen voor rekening van de eigenaar / beheerder.

Wel bestaat de mogelijkheid een aanvraag te doen voor subsidiëring van instandhoudingskosten via het Besluit rijkssubsiëring instandhouding monumenten 2011 (Brim 2011). Voor meer informatie zie de website van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, www.cultureelerfgoed.nl.

Het Rijk zelf kan als eigenaar/beheerder geen beroep doen op het Brim 2011.

8.32. Voor wiens rekening komen de kosten van het conserveren van roerende zaken met archeologische waarde?

De conserveringskosten komen voor rekening van de verstoorder (degene in wiens opdracht het onderzoek is uitgevoerd. De kosten van het in depot houden komen voor rekening van de depotbeheerder, dat wil zeggen een provincie of gemeente. De kosten van het presentabel maken (bijvoorbeeld in een museum) komen voor rekening van de initiatiefnemer van de presentatie.

8.33. Zijn er subsidiemogelijkheden en/of fiscale tegemoetkomingen voor het conserveren van roerende zaken met archeologische waarden en kan de Staat zelf hier ook gebruik van maken?

Er zijn geen rijkssubsiemogelijkheden of fiscale tegemoetkomingen voor het in stand houden van archeologische vondsten, noch voor particulieren, noch voor de Staat. Soms stellen provincies of gemeenten geld beschikbaar.

8.34. Kan de rechthebbende ten aanzien van een terrein verplicht worden om te dulden dat er op dat terrein archeologisch onderzoek wordt verricht?

Ja. Allereerst dient natuurlijk gestreefd te worden naar het bereiken van overeenstemming op basis van vrijwilligheid.

Lukt dit echter niet, dan kunnen zowel de minister van OCW als burgemeester en wethouders van een gemeente bepalen dat een rechthebbende (eigenaar, pachter, opstalhouder, etcetera) moet dulden dat zijn terrein in het belang van een archeologisch onderzoek wordt betreden, dat daarop metingen worden verricht of dat daarin opgravingen worden gedaan (zie artikel 57 MW 1988).

Verzoeken om betredingstoestemming van de minister van OCW moeten worden ingediend bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Om betredingstoestemming van burgemeester en wethouders te kunnen krijgen is het wel noodzakelijk dat deze nodig is voor de voorbereiding of uitvoering van een bestemmingsplan, een beheersverordening of een omgevingsvergunning voor het gebruik van gronden of bouwwerken in strijd met de planologische voorschriften (zie artikel 57 lid 2 MW 1988).

Overigens is een intensieve betreding van het terrein eerst aan de orde tijdens de tweede stap (fase) van het archeologisch onderzoek: het inventariserend veldonderzoek (zie ook het antwoord op de vraag onder 8.10).

De volgende procedure wordt gehanteerd bij grootschalige projecten:

- a. projectverantwoordelijke tracht 'betredingstoestemming' te verkrijgen van de rechthebbende ten aanzien van de onroerende zaak (minnelijk overleg dient serieus gevoerd te worden onder schriftelijke vastlegging van resultaat);
- b. indien op minnelijke wijze *geen* toestemming wordt verkregen kan toepassing worden verzocht van het bepaalde in artikel 57 MW 1988 (gedoogplicht);
- c. projectverantwoordelijke verzoekt schriftelijk de directeur van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed hieraan uitvoering te geven;
- d. laatste poging van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed ter verkrijging van toestemming (aankondigingsbrief toepassing artikel 57 MW 1988) met verzoek om alsnog toestemming te verlenen binnen 2 weken; rechthebbende wordt gelegenheid geboden om standpunt te motiveren);
- e. indien minnelijke overeenstemming wordt bereikt volgt betreding, enzovoorts, ten behoeve van archeologisch onderzoek;
- f. in geval van aanhoudende weigering wordt namens de minister door de directeur van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed een definitieve schriftelijke aanzegging gedaan;
- g. minister neemt gedoogplichtbesluit ingevolge artikel 57 MW 1988 (tussen moment versturen besluit en tijdstip waarop dit besluit geëffectueerd kan worden ligt in de regel een periode van 6 weken waarbinnen de rechthebbende ingevolge de Algemene wet bestuursrecht een bezwaarschrift kan indienen bij de minister);
- h. drie situaties zijn vervolgens mogelijk:
 - rechthebbende berust → betreding, opgraving, etc. kunnen plaatsvinden;
 - rechthebbende dient bezwaarschrift in zonder verzoek om voorlopige voorziening → bezwaarschriften-procedure volgt → heroverwegingsbesluit minister → uitvoering gedoogplicht (beroep tegen heroverwegingsbesluit mogelijk, beroep heeft geen schorsende werking);
 - rechthebbende dient bezwaarschrift in met verzoek om voorlopige voorziening (bestuursrechtelijk kort geding) met als doel het verkrijgen van schorsende werking van het gedoogplichtbesluit → voorzieningenrechter kan verzoek al of niet honoreren → effectivering gedoogplicht indien verzoek wordt afgewezen;

- i. ingeval de rechthebbende de effectivering van het gedoogplichtbesluit belet kan de rechter in kort geding worden verzocht tot oplegging van een bevel → vonnis in kort geding kan met behulp van 'de sterke arm' ten uitvoer worden gelegd.

Toelichting:

Het opleggen van de gedoogplicht dient als ultimum remedium gezien te worden. Een overheid of houder van een opgravingsvergunning die in het belang van archeologisch onderzoek onroerende zaken wenst te betreden zal op serieuze wijze dienen te trachten tot minnelijke overeenstemming te komen met de rechthebbende(n) ten aanzien van de onroerende zaak/zaken. In dit kader is het raadzaam dat de betreder in spé een dossier opbouwt waaruit blijkt dat het nodige is gedaan om toestemming te verkrijgen van de rechthebbende.

Het vereiste van minnelijk overleg vooraf is verplicht binnen de onteigenings- en belemmeringenwetgevingspraktijk.

De gedoogplicht van artikel 57 MW 1988 is vergelijkbaar met die van artikelen 11 Belemmeringenwet Privaatrecht, 9 lid 1 Waterstaatswet 1900, 64b Onteigeningswet en 40 Wet inrichting landelijk gebied. Voor het betreden van onroerende zaken voor het verrichten van metingen en/of opgravingen in relatie tot archeologisch onderzoek ligt een beroep op de MW 1988 voor de hand. Immers in deze wet wordt specifiek de betreding het kader van archeologisch onderzoek geregeld.

Ook in het verleden heeft bijvoorbeeld Rijkswaterstaat een beroep op de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed gedaan om archeologisch onderzoek af te dwingen (Betuweroute en Westerscheldetunnel).

8.35. Heeft de rechthebbende ten aanzien van een terrein, die verplicht is geworden te dulden dat er op dat terrein archeologisch onderzoek wordt verricht, recht op vergoeding van de schade die eventueel is veroorzaakt door dat onderzoek?

Ja, artikel 58 MW 1988 bepaalt dat schade als gevolg van afdwongen betreding/meting/ opgraving *naar redelijkheid* wordt vergoed.

Toelichting:

De Memorie van Toelichting op het betreffende wetsartikel vermeldt niet wat onder "naar redelijkheid" verstaan dient te worden. Mogelijk ziet de term 'redelijkheid' op het feit dat vergoeding van schade slechts kan plaatsvinden voor zover de schade niet of niet geheel ten laste van de rechthebbende behoort te blijven. Dit is een principe dat in het planschade- en nadeelcompensatierecht (schadevergoeding bij rechtmatige overheidsdaad) wordt gehanteerd. De schade wordt vergoed door de minister van OCW ingeval deze de plicht tot dulden oplegt, of door burgemeester en wethouders ingeval dit college deze plicht oplegt. De Memorie van Toelichting vermeldt tot slot dat de plicht om schade te vergoeden in dit kader een normale rem zal vormen op een te lichtvaardig gebruik van de gedoogplichtbevoegdheid. Zie verder ook de toelichting bij het antwoord op de vraag onder 8.34.

8.36. Wie bepaalt de hoogte van deze schadevergoeding en hoe doet hij/zij dat?

Wanneer de minister van OCW heeft bepaald dat geduld moest worden dat er op het terrein archeologisch onderzoek werd verricht, dan wordt de hoogte van de schadevergoeding door hem vastgesteld. Doorgaans doet hij dit op basis van het advies van een taxateur dat is opgesteld op basis van de normen met betrekking tot schadevergoeding van de LTO/Gasunie.

Heeft een gemeente de gedoogplicht opgelegd, dan bepaalt zij de hoogte van de schadevergoeding.

Toelichting:

In geval van onrechtmatige overheidsdaad wordt de daardoor veroorzaakte schade doorgaans getaxeerd door een of meerdere externe deskundigen. Zij adviseren het bevoegd gezag (in casu de minister van OCW). Voordeel van deze handelwijze is dat een onafhankelijke objectieve beoordeling van de schadeaspecten

wordt gegarandeerd. Nadeel (voor in dit geval de minister van OCW) kan zijn dat de kosten verbonden aan het inschakelen van externe expertise hoger zijn dan het uit te keren schadebedrag. Wanneer de schadebegroting eenvoudig van aard is, zou dan ook geprobeerd kunnen worden om overeenstemming te bereiken met de gedupeerde zonder inschakeling van externe deskundigen. Dit geldt ook ingeval artikel 58 MW 1988 wordt toegepast.

Bij de aanleg en instandhouding van kabels en buisleidingen in gronden van derden vindt vergoeding van schade plaats op basis van de forfaitaire vergoedingstarieven van de N.V. Nederlandse Gasunie en LTO Nederland. Dit is ook het geval bij het vergoeden van schade voortvloeiend uit voorbereidende werkzaamheden ingevolge artikel 9 Waterstaatswet 1900 door Rijkswaterstaat. De Gasunie/LTO tarieven kennen onder meer genormeerde bedragen gewassenschade per vierkante meter werkstrook. Ze zijn eind 2010 nog geactualiseerd.

Ook voor de schadevaststelling ex artikel 58 MW 1988 kan bij deze tarievenstructuur aansluiting worden gezocht. Dit is staande praktijk.

Uitgangspunt moet zijn dat de betreder/schadeveroorzaker en de gedupeerde overeenstemming trachten te bereiken over de schade voortvloeiend uit het instellen van het onderzoek. Indien dit niet lukt komt rechterlijke tussenkomst in beeld en geldt dat rechtsvorderingen tot vergoeding van deze schade ter kennisneming van de rechtbank staan binnen welker rechtsgebied het onderzoek wordt uitgevoerd (zie artikel 59 MW 1988).

9.

Archeologie bij verwerving van grond

Bij de verwerving van gronden dient men zich rekeningschap te geven van de eventuele aanwezigheid van archeologische waarden en de noodzaak om wanneer men voornemens is de bodem te verstoren, archeologisch onderzoek te laten uitvoeren. Is onderzoek noodzakelijk dan dient men de kosten daarvan voor zijn rekening te nemen en de eventueel uit het onderzoek voortvloeiende gebruiksbeperkingen voor lief te nemen.

9.1. Dient er bij aankoop van grond archeologisch onderzoek te worden verricht?

Neen, een dergelijk onderzoek bij aankoop is niet verplicht. Wanneer de Staat echter grond aankoopt met het doel plannen te realiseren die leiden tot bodemverstoring, is een dergelijk onderzoek wel aan te bevelen. De aanwezigheid van archeologische waarden kan mogelijk gebruiksbeperkingen opleveren.

9.2. Heeft de verkoper een mededelingsplicht jegens de koper (in casu de Staat, Dienst landelijk Gebied / Bureau Beheer Landbouwgronden, Staatsbosbeheer of ProRail BV) als hij weet dat de grond (mogelijk) archeologische waarden bevat?

Als de verkoper weet dat er (mogelijk) archeologische waarden in de door hem te verkopen grond zitten én hij weet dat de aspirant koper plannen heeft om het terrein te ontwikkelen waardoor bodemverstoring optreedt, rust op hem een mededelingsplicht (zie artikel 7.17 BW)

Toelichting:

Op grond van artikel 7:17 Burgerlijk Wetboek moet een zaak de eigenschappen bezitten die de koper op grond van de koopovereenkomst mag verwachten. Dit wordt de *conformiteits* genoemd.

Voor de koper is van belang dat de grond die hij koopt voldoet aan wat hij daarvan bij normaal of beoogd gebruik mag verwachten. Hij doet er daarom goed aan om in de koopovereenkomst vast te leggen voor welk doel hij de grond na de koop wil gebruiken.

Op de koper rust op dit punt ook een *onderzoeksplicht*.

Op de verkoper rust een *informatieplicht*. Stelt de koper vragen over de eventuele aanwezigheid van

archeologische waarden, dan is de verkoper verplicht zoveel mogelijk informatie te verstrekken. Bovendien moet de verkoper ook ongevraagd informatie verstrekken, namelijk als hij weet dat zich op zijn terrein archeologische waarden bevinden. Komt de verkoper deze verplichting niet na, dan kan de koper hem aansprakelijk stellen en schadevergoeding vorderen. Eventueel kan hij de koopovereenkomst laten ontbinden.

In het algemeen weegt de informatieplicht van de verkoper zwaarder dan de onderzoeksplicht van de koper. De professionaliteit/deskundigheid van partijen of het feit of een koper zich al dan niet heeft laten bijstaan door een deskundige, speelt echter een rol. Is de koper professional of heeft hij zich laten bijstaan door een deskundige en is de verkoper een leek of minder deskundig op het gebied van de archeologische monumentenzorg, dan prevaleert wellicht de onderzoeksplicht van de koper. De RVR-vastgoeddiensten worden als deskundig beschouwd.

Koopt de Staat van een provincie of gemeente, dan mag de Staat er min of meer op vertrouwen dat de verkoper relevante informatie verstrekt, bijv. in de vorm van een relevante uitsnede uit de Archeologische Monumentenkaart (provincie) of Archeologische Waarden Kaart (gemeente). Tegelijkertijd ontslaat dit de Staat er als professioneel koper niet van zelf ook onderzoek in te stellen, wanneer dergelijke informatie niet (automatisch) wordt aangeleverd. De Staat kan ook een beroep doen op een eigen informatiebron als die van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Koopt de Staat van een particulier, dan ligt het - tenzij betrokkene weet dat zich (mogelijk) archeologische waarden in de grond bevinden - minder voor de hand dat er automatisch relevante informatie wordt verstrekt door de verkoper. Als professioneel koper mag in dat geval van de Staat verwacht worden dat hij (in ieder geval) zelf archeologische informatie inwint bij de eigen Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, de provincie en/of gemeente. Voor bijvoorbeeld de grondverwerwers van ProRail BV is het laatste staande praktijk.

9.3. Kan de koper (in casu de Staat, Dienst landelijk Gebied / Bureau Beheer Landbouwgronden, Staatsbosbeheer of Prorail BV) de verkoper verplichten archeologisch onderzoek te (laten) verrichten?

Neen.

9.4. Welke invloed heeft de (mogelijke) aanwezigheid van archeologische waarden op de prijs (waarde) van de grond?

De taxatie/waardebepaling van gronden door een taxateur vindt in beginsel plaats zonder rekening te houden met de eventuele aanwezigheid van archeologische waarden. Toch kan de (mogelijke) aanwezigheid van archeologische waarden in de bodem zowel een negatieve als een positieve invloed hebben op de waarde van de grond.

In het onderhandelingsproces zal de aspirant koper naar verwachting wijzen op een zijns inziens waardedrukkend effect.

Hij is immers in geval van bodemversturende activiteiten gehouden aan het principe 'de veroorzaker betaalt'. Dit betekent dat hij de kosten dient te dragen van verplicht uit te voeren archeologisch onderzoek.. De eventuele bescherming van aangetroffen archeologische waarden via de planologie of door aanwijzing als rijks -, provinciaal of gemeentelijk monument kan hem tenslotte beperken in de gebruiksmogelijkheden van de betreffende gronden en hem hinderen bij de verwezenlijking van de bestemming die hij op het gekochte wil realiseren

De verkoper zal er vanuit willen gaan dat de mogelijke aanwezigheid van archeologische vondsten geen of een zo gering mogelijk waardedrukkend effect heeft.

Hij kan er op wijzen dat de aanwezigheid van archeologische waarden de waarde van de grond ook kan verhogen, doordat de aanwezigheid van archeologische waarden een gebied identiteit geeft, het woongenot en/of de recreatieve belevingswaarde van het landschap voor mensen verhoogt, waardoor men bereid is (juist) een hogere prijs te betalen.

Wordt overigens een planologische regeling van kracht, dan staat in principe de weg van een planschadeclaim (zie artikel 6.1 en volgende Wro) open.

Toelichting:

In Leidsche Rijn is in een vroegtijdig stadium bij het ontwerp rekening gehouden met de archeologische waarden in het gebied. Men heeft goed nagedacht waar de archeologische waarden, ook bij de grote woningbouwprojecten, gespaard kon worden. Ook zette men zich in voor het realiseren van zogenaamde belevingsprojecten. Zo werd de archeologie identiteitsdrager van de wijk.

Uit het onderzoek naar het bepalen van de economische waarde van cultuurhistorie blijkt dat cultuurhistorie leidt tot waardevermeerdering van vastgoed (bureau Witteveen+Bos in opdracht van projectbureau Belvedere).

Titel: Economische waardering van cultuurhistorie, Auteurs, dr. E.C.M. Ruijgrok, Witteveen+Bos

9.5. Welke voorwaarden moet de koper (in casu de Staat, Dienst landelijk Gebied / Bureau Beheer Landbouwgronden, Staatsbosbeheer of ProRail B.V.) in de leveringsakte (laten) opnemen, wanneer ze een terrein heeft gekocht dat is aangewezen als archeologisch rijks-, gemeentelijk- of provinciaal monument?

Er is geen verplichting om bepaalde voorwaarden op te nemen. Er bestaan dan ook geen standaardvoorwaarden.

Het verdient wel aanbeveling om in de leveringsakte een bepaling op te nemen waarin staat dat de grond een beschermde archeologische status heeft. Verder kan - indien van toepassing – in deze bepaling verwezen worden naar een eventueel beheerplan dat is opgesteld door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, provincie of gemeente en de toepasselijkheid van de daarin opgenomen voorwaarden.

9.6. Welke voorwaarden moet de koper (in casu de Staat, Dienst landelijk Gebied / Bureau Beheer Landbouwgronden, Staatsbosbeheer of ProRail B.V.) in de leveringsakte (laten) opnemen, wanneer ze een terrein heeft gekocht dat niet is aangewezen als archeologisch rijks-, gemeentelijk- of provinciaal monument.

Bijvoorbeeld voor het geval er na overdracht alsnog archeologische vondsten worden aangetroffen met als gevolg dat de grond niet kan worden benut voor het doel waarvoor deze is aangekocht en/of de koper geconfronteerd wordt met extra kosten.

Ook hier geldt: er is geen verplichting om bepaalde voorwaarden op te nemen en er bestaan geen standaardvoorwaarden.

Het is wel verstandig om voor de aankoop van een terrein een archeologisch onderzoek met betrekking tot dit terrein te laten uitvoeren. De uitkomsten daarvan kunnen worden meegenomen in de aankooponderhandelingen. Komt het tot een aankoop dan dienen de eventueel met de verkoper gemaakte afspraken met betrekking tot archeologie hun weerslag te krijgen in de leveringsakte.

10.

Archeologie na verwerving van grond

Wanneer men al eigenaar is van de grond, dient men zich bij de inrichting, de instandhouding en de exploitatie van de grond rekenschap te geven van het feit dat men, met het oog op het verstoren van de bodem, gehouden kan zijn om vooraf archeologisch onderzoek te laten verrichten en nadien met gebruiksbeperkingen kan worden geconfronteerd.

Hieronder worden twee situaties beschreven met daar aan gekoppeld een aantal relevante vragen.

Situatie 1: Men is eigenaar van grond, weet niet of zich archeologische waarden in de bodem bevinden en wil werken, gebouwen, etcetera, op/in de grond realiseren met als gevolg dat het eventuele bodemarchief verstoord wordt.

10.1. Wie is, als na aankoop blijkt dat zich archeologische waarden in de bodem bevinden, aansprakelijk voor de eventueel daaruit voortvloeiende extra kosten?

De koper-eigenaar (in casu het ministerie, het bedrijf of de dienst dat / die de onroerende zaak heeft aangekocht).

10.2. Regelmatig vinden bij het beheer van (rijks)gebouwen bodemverstoringen plaats. Denk bijvoorbeeld aan aanleg, onderhoud, wijziging van riolering, kabels en leidingen. Hoe kan hier de aandacht/zorg voor archeologie het beste in de werkzaamheden geïntegreerd worden?

Allereerst verdient het aanbeveling om de bestaande verstoring van de bodem te inventariseren. Nieuwe kabels en leidingen worden, waar het even kan, gelegd volgens een traject waarbij geen nieuwe bodemverstoring ontstaat. Waar die er nog niet zijn verdient het aanbeveling om van het terrein kaarten te vervaardigen, waarop alle bestaande leidingen zijn aangegeven. Deze kunnen worden gebruikt om het verloop van nieuwe leidingen zo te ontwerpen, dat deze bestaande trajecten volgen. Bestaat de kans dat niet alleen recent verstoorde grond wordt vergraven en is er reden om aan te nemen dat

de bodem archeologische resten kan bevatten, dan zal tenminste in archeologische begeleiding moeten worden voorzien. De praktijk leert dat hierover goede afspraken met de aannemer gemaakt moeten worden. Bij de aanleg van verwarmingsleidingen bij het Muiderslot moest de begeleidende archeoloog bijvoorbeeld vaststellen dat de aannemer eerder dan gepland was begonnen. Daardoor verloor de archeologische begeleiding veel van zijn waarde.

10.3. Moet voor een verzoek om een omgevingsvergunning ten behoeve van afwijking van een bestemmingsplan, ook archeologisch onderzoek worden verricht?

Ja, op grond van de artikelen 41, eerste lid, MW 1988, 2.1, eerste lid, onder c Wabo en 3.2, onderdeel c BOR kan de aanvrager van een omgevingsvergunning voor het gebruik van gronden of bouwwerken in strijd met een bestemmingsplan worden verplicht een rapport te overleggen waarin de archeologische waarde van het terrein wordt vastgesteld.

Situatie 2: Men is eigenaar van grond, weet dat zich archeologische waarden in de bodem bevinden, maar weet niet precies wat er wel - en niet mag met betrekking tot deze grond.

10.4. Zijn er algemene regels voor het beheer van terreinen waarin zich archeologische waarden bevinden.?

Buiten de zeer algemene bepaling van artikel 11 MW er zijn geen algemene regels voor het beheer beschikbaar. Het vereiste beheer is afhankelijk van het type monument.

De archeologische monumenten moeten in principe onaangeroerd in de grond blijven (zitten). Alle beheer dat de waarden ongestoord laat, is toegestaan. Voorbeeld: grasmaaien. Werkzaamheden als graven, ploegen en dergelijke in de grond, maar ook het berijden van die grond met grote en zware vrachtwagens of graafmachines kunnen verstoring/beschadiging opleveren van de archeologische waarden daarin en zijn dus niet zonder meer toegestaan of zelfs verboden.

Of de aanplant van opgaande beplanting, de regulering van de grondwaterstand, het afgraven (inclusief het plaggen van heide) of het ophogen van archeologische vindplaats is toegestaan, hangt af van de lokale situatie.

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, de provinciaal archeoloog, de Archeologische Monumentenwacht Nederland en archeologische bedrijven kunnen adviseren over beheersmaatregelen

10.5. Wie kan advies geven voor het beheer van gronden waarin zich archeologische waarden bevinden?

De provinciaal archeoloog, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, de Archeologische Monumentenwacht Nederland en archeologische bedrijven.

Toelichting:

Een aantal beheerders/eigenaren van grond heeft ieder voor zich een convenant afgesloten met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed over advisering met betrekking tot beheer / activiteiten.

10.6. Mag agrarische grond waarin zich archeologische waarden bevinden in gebruik worden gegeven aan derden op basis van bijvoorbeeld (erf)verpachting?

Ja. Indien vereist of gewenst krijgt de (erf)pachter in de akte/overeenkomst gebruiksbeperkingen opgelegd, bijvoorbeeld niet diepploegen of geen diepwortelende planten. Dit om verlies van archeologische waarden te voorkomen.

10.7. Zijn er standaardcontractsbepalingen voor het in gebruik geven van gronden waarin zich archeologische waarden bevinden?

Er zijn geen standaardcontractsbepalingen (bepalingen met een vaste standaardtekst). Alleen wanneer zich daadwerkelijk archeologische waarden in de in gebruik te geven grond bevinden, wordt daar een bepaling over opgenomen in het contract. In deze bepaling worden de in die situatie in acht te nemen gebruiksbeperkingen opgenomen. Voor wat betreft het Rijksvastgoed- en ontwikkelingsbedrijf speelt dit bijvoorbeeld in de IJsselmeerpolders, waar zich oude scheepswrakken in de bodem bevinden.

10.8. Wat is de procedure als tijdens de uitvoering van beheerswerkzaamheden alsnog archeologische waarden worden aangetroffen?

Melden bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en nader overleggen over de voortgang van de werkzaamheden.

Wanneer het gronden in de portefeuille van de Rijksgebouwendienst betreft, dient conform de samenwerkingsovereenkomst tussen de Rijksgebouwendienst, de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed en de Rijksbouwmeester ook contact te worden opgenomen met de Rijksbouwmeester.

Een uitgebreid antwoord op deze vraag vindt u onder 8.18 en 8.19.

10.9. Wie kan adviseren bij het maken van een inrichtingsschets voor gronden waarin zich archeologische waarden bevinden?

De gemeentelijk archeoloog, de provinciaal archeoloog, de Archeologische Monumentenwacht Nederland en het archeologische bedrijfsleven; bij wettelijk beschermde monumenten ook de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Toelichting:

De provinciaal archeoloog (alook de gemeentelijke archeoloog) en archeologen bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed beschikken over kennis en ervaring betreffende de instandhouding van archeologische waarden en wat daarvoor nodig is bij de inrichting van het gebied. Ook de Archeologische Monumentenwacht Nederland en een aantal archeologische bedrijven beschikken over deze expertise. In de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie is vastgelegd wat in beschouwing moet worden genomen bij de inrichting van gebieden met archeologische monumenten.

Voor inrichtingsaspecten die niet van invloed zijn op de instandhouding van de archeologische waarden kan andere deskundigheid (bijvoorbeeld van een landschapsarchitect) worden ingeschakeld.

10.10. Drukken de kosten van archeologisch onderzoek volledig op het budget voor een landinrichtingsproject?

Ja.

10.11. Mag de beheerder van Staatsgrond opgravingen toelaten op zijn terreinen en zo ja zijn hiervoor standaard contracten beschikbaar?

Nee, niet zonder meer. Er moet een duidelijke aanleiding zijn om te willen opgraven. Behoud in situ van archeologische waarden is het uitgangspunt.

10.12. Wat is de procedure als men verandering(en) wil aanbrengen in een beschermd archeologisch monument?

Als men verandering(en) wil aanbrengen in een als beschermd monument aangewezen archeologische vindplaats dient men daarvoor een monumentenvergunning (voor archeologische rijksmonumenten) of een omgevingsvergunning aan te vragen (voor archeologische gemeentelijke en provinciale monumenten). Voor het aanbrengen van veranderingen in een archeologisch rijksmonument kan het noodzakelijk zijn óók een omgevingsvergunning aan te vragen. Is dit het geval, dan is het van belang te weten dat deze omgevingsvergunning niet eerder van kracht wordt dan na de afgifte van de monumentenvergunning. De monumentenvergunning moet worden aangevraagd bij de minister van OCW (namens deze de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed). De omgevingsvergunning moet worden aangevraagd bij de gemeente of provincie (het omgevingsloket/ omgevingsloket online (OLO)). Voor het aanvragen van de vergunning kan het noodzakelijk zijn een archeologisch rapport te overleggen.

Aan de monumentenvergunning respectievelijk de omgevingsvergunning kunnen voorwaarden worden verbonden in het belang van de archeologische monumentenzorg.

Voorbeeld hiervan zijn met name:

- de verplichting tot het treffen van technische maatregelen waardoor monumenten in de bodem kunnen worden behouden;
- de verplichting tot het doen van opgravingen; en
- de verplichting om de activiteit die tot bodemverstoring leidt, te laten begeleiden door een deskundige op het terrein van de archeologische monumentenzorg die voldoet aan de bij de vergunning te stellen kwalificaties.

11.

Archeologie bij vervreemding van grond

Bij de vervreemding van gronden dient men rekening te houden met de informatieplicht van de verkoper jegens de koper. Mogelijk wil de koper van de grond op termijn de bodem gaan verstoren, bijvoorbeeld ten behoeve van aanleg infrastructuur, bouw opstallen, etcetera. Wat hier ook speelt is het conformiteitsvereiste, dat wil zeggen dat de zaak moet beantwoorden aan de eigenschappen die de koper mag verwachten, respectievelijk met de verkoper overeengekomen is.

11.1. Mag een terrein dat is aangewezen als archeologisch rijks -, provinciaal – of gemeentelijk monument vervreemd worden?

Ja.

11.2. Heeft de verkoper (in casu het Rijksvastgoed - en ontwikkelingsbedrijf, Dienst landelijk Gebied / Bureau Beheer Landbouwgronden, Staatsbosbeheer of ProRail BV) een mededelingsplicht jegens de koper als hij weet dat de grond (mogelijk) archeologische waarden bevat?

Ja. Als de verkoper weet of kan weten dat er mogelijk archeologische waarden in de door hem te verkopen grond zitten én hij weet dat de aspirant koper plannen heeft het terrein te gaan ontwikkelen waarbij versterking van de bodem optreedt, rust op hem een mededelingsplicht (zie artikel 7.17 BW.) Zie ook het antwoord op de vraag onder 9.2.

Denkbaar is dat wanneer uit de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) en de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) blijkt dat de betreffende grond mogelijk archeologische verwachtingen of waarden bevat, de Staat (als verkoper) geacht wordt hiervan op de hoogte te zijn en er daarom altijd een (beperkte) mededelingsplicht geldt. Die mededelingsplicht is beperkt tot het vertellen wat er omtrent de onderhavige grond uit de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden en Archeologische Monumenten Kaart kan worden afgeleid. Als onderbouwing voor een dergelijke plicht zou ook verwezen kunnen worden naar een vorm van zorgplicht bij de overheid ten aanzien van de bescherming van archeologische waarden.

Hoewel de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden en de Globale Archeologische Kaart van (het Nederlandse deel van) het Continentale Plat via het RVR informatiesysteem Ruimtelijke Informatie Vastgoedverkeer beschikbaar zijn voor de medewerkers van bijna alle RVR-diensten, - zie ook Hoofdstuk 6 van deze Kennisgids -, maakt deze mededelingsplicht helaas nog geen expliciet deel uit van de AO-procedures.

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed kan desgewenst een uittreksel uit ARCHIS (IKAW en AMK-kaartfragmenten met een korte uitleg erbij) beschikbaar stellen. Dit is de informatie die zij ook aan haar convenantpartners stuurt.

11.3. Kan de koper de verkoper (in casu het Rijksvastgoed- en ontwikkelingsbedrijf, Dienst landelijk Gebied / Bureau Beheer Landbouwgronden, Staatsbosbeheer of Prorail BV) verplichten archeologisch onderzoek te laten verrichten?

Neen.

11.4. Welke voorwaarden moeten bij de eigendomsoverdracht van gronden die zijn aangewezen als rijks-, gemeentelijk- of provinciaal monument in de leveringsakte worden opgenomen?

In ieder geval dient in de leveringsakte te worden opgenomen dat de grond in kwestie is aangewezen als rijks-, gemeentelijk of provinciaal monument en dat de Staat niet aansprakelijk is voor eventuele kosten en/of schade (inclusief gebruiksbeperkingen) voor de koper die uit de aanwijzing voortvloeien. Ook het aanwijzingsbesluit kan in de leveringsakte worden aangehaald.

11.5. Welke voorwaarden moeten bij de eigendomsoverdracht van gronden in de leveringsakte worden opgenomen, wanneer deze gronden niet zijn aangewezen als rijks-, gemeentelijk- of provinciaal archeologisch monument en met betrekking tot deze gronden géén archeologisch onderzoek is verricht?

(Bijvoorbeeld voor het geval er na overdracht archeologische waarden worden aangetroffen met als gevolg dat de koper de grond niet kan benutten voor het doel waarvoor hij de grond heeft aangekocht en/of geconfronteerd wordt met extra kosten.)

In ieder geval in leveringsakte vastleggen dat de verkoper niet aansprakelijk is voor de kosten van eventueel in de toekomst uit te voeren archeologisch onderzoek en gevolgschade (in de meest ruime zin van het woord) voor de koper als gevolg van het feit dat er later onverwacht toch sprake blijkt te zijn van de aanwezigheid van archeologische waarden.

11.6. Welke voorwaarden moeten bij de eigendomsoverdracht van gronden in de leveringsakte worden opgenomen, wanneer deze gronden niet zijn aangewezen als rijks-, gemeentelijk- of provinciaal archeologisch monument en er met betrekking tot deze gronden in opdracht en voor rekening van de koper wél onderzoek is verricht?

(Bijvoorbeeld voor het geval er na overdracht alsnog archeologische waarden worden aangetroffen met als gevolg dat de koper de grond niet kan benutten voor het doel waarvoor hij de grond heeft aangekocht en/of geconfronteerd wordt met extra kosten.)

In ieder geval in de leveringsakte vastleggen dat de verkoper niet aansprakelijk is voor eventuele kosten en/of schade voor de koper die voortvloeien uit de aanwezigheid van al dan niet uit onderzoek naar voren gekomen aanwezigheid van archeologische waarden.

In deze formulering is rekening gehouden met de mogelijkheid dat het uitgevoerde onderzoek niet volledig dekkend is geweest, waardoor de mogelijkheid bestaat dat het onderzoek niets heeft opgeleverd en later alsnog blijkt dat er toch sprake is van archeologische waarden. Dit risico komt gelet op het feit dat het onderzoek is uitgevoerd in opdracht en voorrekening van de aspirant koper zeker voor diens rekening.

Onderstaande passage wordt door Dienst Landelijk Gebied/Bureau Beheer Landbouwgronden opgenomen in de bijzondere voorwaarden bij verkoopovereenkomst van grond in een geval er bureauonderzoek is gedaan:

Artikel X Archeologische waarden

1. In afwijking van het bepaalde in artikel 6 van de algemene voorwaarden geldt het navolgende. - naam archeologisch adviesbureau te - heeft op verzoek van partijen een bureauonderzoek uitgevoerd met betrekking tot eventuele archeologische waarden in het verkochte. De uitkomsten van genoemd onderzoek zijn door - naam archeologisch adviesbureau - omschreven in het rapport - naam rapport en datum rapport -. Koper verklaart bekend te zijn met de inhoud van genoemd rapport.
2. Koper verklaart ermee bekend te zijn dat conform het Europees Verdrag inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed (Verdrag van Malta) de bodemverstoorder verplicht is tot onderzoek naar eventueel aanwezige archeologische waarden in de grond. Koper is ermee bekend dat de eventueel hieraan verbonden (onderzoeks)kosten en/of (gevolg)schade geheel voor zijn rekening en risico komen.

11.7. Moeten bekende archeologische waarden in de leveringsakte worden genoemd?

Het verdient dringend aanbeveling dit te doen en hierbij – indien mogelijk – ook te verwijzen naar de beschikking(en) waarbij aanwijzing tot rijks-, gemeentelijk – of provinciaal monument heeft plaatsgevonden.

Voorbeelden:

- De volgende 2 bepalingen komen uit een akte van levering opgesteld door het Rijksvastgoed- en ontwikkelingsbedrijf:

Scheepswrak

1. In het verkochte is een scheepswrak gelegen met archeologische waarde. De ligging is op de aan deze akte gehechte tekening gearceerd aangegeven.
2. De koper verleent aan de Staat dan wel aan de instantie of organisatie die namens de Staat met onderzoek en conservering van scheepswrakken is belast, het recht om op de scheepswraklocatie te allen tijde werkzaamheden te verrichten ten behoeve van onderzoek aan-, conservering en berging van het scheepswrak.
3. Om de scheepswraklocatie te kunnen bereiken verleent de koper aan de Staat dan wel aan de instantie of organisatie als bedoeld in lid 2 van dit artikel, het recht van weg over het verkochte om vanaf de openbare weg de scheepswraklocatie en vanaf de scheepswraklocatie de openbare weg te kunnen bereiken.
De koper onthoudt zich van het beroeren van het scheepswrak. Op de scheepswraklocatie onthoudt de koper zich van het scheuren van gras, het aanbrengen van diepwortelende beplanting en het uitvoeren van diepe grondbewerking. Onder diepe grondbewerking wordt onder meer verstaan: diepploegen, egaliseren, woelen en het uitvoeren van grondwerkzaamheden.

Kettingbeding

De koper verbindt zich de in deze akte opgelegde zoals vermeld in artikel X, lid 2 en 3, bij elke vervreemding in eigendom van het verkochte of gedeelte daarvan, zo ook bij elke vestiging van een beperkt recht op het verkochte aan de nieuwe verkrijger in eigendom of beperkt recht op het verkochte, op te leggen, ten behoeve van de Staat te bedingen en aan te nemen en om die bedingen, alsmede het in dit artikel bepaalde, in elke verdere akte van vervreemding in eigendom of vestiging casu quo vervreemding van een beperkt recht op het verkochte, woordelijk te doen opnemen, zulks op verbeurte voor de koper en iedere opvolgende verkrijger in eigendom of beperkt recht op het verkochte, die verzuimt te bedingen, op te leggen, aan te nemen of te doen opnemen, van een onmiddellijk opeisbare boete van Y, ten behoeve van de Staat, welk bedrag wordt verhoogd in verhouding tot de waardedaling van het geld.

11.8. Welke invloed heeft de (mogelijke) aanwezigheid van archeologische waarden op de prijs (waarde) van de grond?

Zie antwoord onder vraag 9.4.

12

De voor de RVR-diensten meest relevante wet- en regelgeving op het gebied van de archeologie

Zoals in hoofdstuk 1 al werd aangegeven, komt het belang van archeologie en het behoud van archeologische waarden sinds de inwerkingtreding van de Wamz vooral tot uitdrukking in de MW 1988.

De MW 1988 vormt de basis:

- voor de aandacht voor archeologie en de bescherming van archeologische waarden via de planologie en
- voor archeologisch onderzoek als indieningsvereiste voor een omgevingsvergunning.

Ook bevat de MW 1988:

- de randvoorwaarden voor het archeologisch onderzoek en
- regels ter bescherming van aangetroffen archeologische waarden.

Hieronder wordt nader ingegaan op deze vier aspecten.

Waar nodig en mogelijk wordt hierbij ook naar andere relevante wet- en regelgeving verwezen.

Tenslotte wordt aandacht besteed aan gemeentelijke en provinciale monumentenverordeningen.

12.1. Aandacht voor archeologische monumentenzorg in planologie

Op grond van art. 38a MW 1988 dient een gemeenteraad bij de vaststelling van een bestemmingsplan of een beheersverordening als bedoeld in artikel 3.1, onderscheidenlijk artikel 3.38 van de Wro en bij de bestemming van de in het plan begrepen grond rekening te houden met de in de grond aanwezige dan wel te verwachten monumenten.

De gemeenteraad kan in het belang van de archeologische monumentenzorg in een bestemmingsplan verplicht stellen dat voor het uitvoeren van een werk, geen bouwwerk zijnde, of van werkzaamheden (ook wel het uitvoeren van aanlegactiviteiten genoemd) een omgevingsvergunning wordt aangevraagd. (Zie artikel 39 lid 1 MW 1988 en artikel 2.1, lid 1, onderdeel b Wabo).

Bij “een werk, geen bouwwerk zijnde, en werkzaamheden” kan gedacht worden aan groundbewerkingen, heiwerkzaamheden, verhogen of verlagen van het waterpeil, aanleggen of rooien van bossen, aanleggen

van ondergrondse kabels en leidingen, aanleggen van wegen en paden, maken van verhardingen, afgraven van grond en het aanbrengen van diepwortelende beplantingen. In het bestemmingsplan zal expliciet moeten worden aangegeven voor welke werken de omgevingsvergunning verplicht is.

De hier bedoelde omgevingsvergunning voor het uitvoeren van een werk, geen bouwwerk zijnde, of van werkzaamheden heeft met de inwerkingtreding van de Wabo per 1 oktober 2010 de (oude) aanlegvergunning vervangen.

12.2. Archeologisch onderzoeksrapport als indieningsvereiste voor omgevingsvergunning en ontgrondingsvergunning

De aanvrager van een omgevingsvergunning voor:

- het uitvoeren van een werk, geen bouwwerk zijnde, of werkzaamheden;
- het bouwen van een bouwwerk;
- het gebruiken van gronden of bouwwerken in strijd met de planologische voorschriften en voor
- het slopen van een bouwwerk in een beschermd stads-/dorpsgezicht

kan in het belang van de archeologische monumentenzorg worden verplicht een rapport te overleggen, waarin de archeologische waarde van het terrein dat blijkens de aanvraag zal worden verstoord naar het oordeel van het bestuursorgaan dat bevoegd is de omgevingsvergunning te verlenen in voldoende mate is vastgesteld.

Voor de aanvrager van een omgevingsvergunning voor het uitvoeren van een werk, geen bouwwerk zijnde, of werkzaamheden en voor de aanvrager van een omgevingsvergunning voor een bouwwerk geldt dit echter alléén als dit ook in het bestemmingsplan is vastgelegd.

Voor de aanvrager van een omgevingsvergunning voor het slopen van een bouwwerk in een beschermd stads-/dorpsgezicht geldt dat in het rapport (alleen) de archeologische waarde van de bodem onder het te slopen bouwwerk dient te worden vastgesteld.

Onder het gebruiken van gronden of bouwwerken in strijd met de planologische voorschriften moet worden verstaan het gebruiken van gronden of bouwwerken in strijd met een bestemmingsplan, een beheersverordening, een exploitatieplan, de regels gesteld krachtens artikel 4.1, derde lid of 4.3, derde lid Wro of een voorbereidingsbesluit voor zover toepassing is gegeven aan artikel 3.7, vierde lid tweede volzin van die wet.

Het bovenstaande is vastgelegd:

- voor wat betreft de omgevingsvergunning voor het uitvoeren van een werk of werkzaamheden, in: artikel 39, tweede lid MW 1988 en artikel 3.1, tweede lid, Regeling omgevingsrecht;
- voor wat betreft de omgevingsvergunning voor het bouwen van een bouwwerk, in: artikel 40, eerste lid MW 1988 en artikel 2.3, onderdeel i Regeling omgevingsrecht;
- voor wat betreft de omgevingsvergunning voor het gebruiken van gronden of bouwwerken in strijd met de planologische voorschriften, in: artikel 41, eerste lid MW 1988, artikel 2.1, eerste lid, onderdeel c Wabo, artikel 1.1 Wabo en artikel 3.2, onderdeel c BOR, en
- voor wat betreft de omgevingsvergunning voor het slopen van een bouwwerk in een beschermd stads-/dorpsgezicht, in: artikel 41, tweede lid WM 1988, artikel 2.1, eerste lid, onderdeel h Wabo, artikel 1.1 Wabo, en artikel 6.2, tweede lid Regeling omgevingsrecht.

Voor projecten met een oppervlakte kleiner dan 100m² is het in principe niet noodzakelijk dat er een rapport wordt overgelegd. De gemeenteraad kan echter in het bestemmingsplan (gemotiveerd) een andere minimumoppervlakte hanteren. Voor de diepte van bodemingrepen bevat de wet geen grens (zie artikel 41a MW 1988).

Ook voor het verkrijgen van een provinciale ontgrondingsvergunning kan in de provinciale verordening zijn bepaald dat de aanvrager een archeologisch onderzoeksrapport moet overleggen (zie artikel 5, tweede lid Ontgrondingenwet). De ontgrondingsvergunning is op dit moment nog niet opgegaan in de Wabo.

Met bovengenoemde wet- en regelgeving ligt vast dat voorafgaand aan bodemverstorende activiteiten nagenoeg altijd archeologisch onderzoek moet worden verricht, zodat de resultaten daarvan kunnen worden meegenomen in de planvorming.

12.3. Wet- en regelgeving met randvoorwaarden voor archeologisch onderzoek

Opgravingsvergunning

In artikel 45 MW 1988 is bepaald dat opgravingen alleen mogen worden verricht op basis en met inachtneming van een zogenaamde opgravingsvergunning. De artikelen 46 t/m 48 MW 1988 geven nadere regels ter zake. In de artikelen 15 tot en met 25 BAMZ worden nadere regels gegeven met betrekking tot de vergunningaanvraag, de vergunningverlening en aan de vergunning verbonden of te verbinden beperkingen.

Opgraving door wetenschappelijk onderwijs.

Artikel 49 MW 1988 gaat in op het verrichten van opgravingen door instellingen van wetenschappelijk onderwijs.

Opleggen gedoogplicht

Artikel 57 MW 1988 bevat de bevoegdheid voor de minister van OCW respectievelijk het bestuursorgaan dat belast is met de voorbereiding of uitvoering van een bestemmingsplan, een beheersverordening of een omgevingsvergunning voor het gebruiken van gronden of bouwwerken in strijd met de planologische voorschriften, om te bepalen dat een rechthebbende ten aanzien van een terrein moet dulden dat dit terrein in het belang van archeologisch onderzoek wordt betreden, dat daarop metingen worden verricht of dat daarin opgravingen worden gedaan.

Op basis van artikel 58 MW 1988 zijn de minister respectievelijk het bestuursorgaan verplicht om de door de uitoefening van deze bevoegdheid veroorzaakte schade naar redelijkheid te vergoeden.

Excessieve kosten

Artikel 34a MW 1988 bevat de bevoegdheid voor de minister van OCW om aan een gemeente of provincie een specifieke tegemoetkoming te verstrekken voor de bestrijding van de kosten van het doen van opgravingen, voor zover die kosten in redelijkheid niet volledig ten laste dienen te komen van degene die tot het doen van opgravingen is verplicht, de gemeente, of de provincie.

In de artikelen 2 t/m 14 BAMZ is een en ander nader uitgewerkt.

Archeologieverordening

Een gemeenteraad kan bij verordening onder meer regels vaststellen met betrekking tot de eisen die burgemeester en wethouders kunnen stellen aan onderzoek in het kader van het doen van opgravingen. Ook kan ze bij verordening gevallen vaststellen waarin burgemeester en wethouders kunnen afzien van nader archeologisch onderzoek of het opleggen van daartoe strekkende verplichtingen. Zie artikel 38, eerst lid MW 1988.

Eigendom roerende archeologische monumenten

In de artikelen 50 t/m 52 MW 1988 worden regels gegeven met betrekking tot de eigendom van roerende archeologische waarden (roerende monumenten) die gevonden zijn bij het doen van opgravingen en de opslag daarvan.

12.4. Wet- en regelgeving t.b.v. bescherming van archeologische waarden

Voorschriften verbonden aan de omgevingsvergunning

Aan omgevingsvergunningen:

- voor het bouwen van bouwwerken;
- voor het gebruiken van gronden of bouwwerken in strijd met de planologische voorschriften en
- voor het uitvoeren van een werk, geen bouwwerk zijnde, of van werkzaamheden, kunnen voorschriften worden verbonden, inhoudende:

- een verplichting tot het treffen van technische maatregelen waardoor monumenten in de bodem kunnen worden behouden,
- een verplichting tot het doen van opgravingen in de zin van artikel 1, onder h, van de MW 1988, of
- een verplichting de activiteit die tot bodemverstoring leidt, te laten begeleiden door een deskundige op het terrein van de archeologische monumentenzorg die voldoet aan bij die voorschriften te stellen kwalificaties.

(zie artikel 2.22, derde lid, onderdeel d Wabo en artikel 5.2, tweede lid BOR).

Met betrekking tot omgevingsvergunningen voor het bouwen van bouwwerken geldt dit overigens alleen als in het bestemmingsplan is bepaald dat deze voorschriften aan de omgevingsvergunning voor het bouwen van bouwwerken kunnen worden verbonden (zie artikel 40, tweede lid MW 1988, artikel 2.22, derde lid, onderdeel d Wabo, en artikel 5.2, eerste lid BOR).

Aan de omgevingsvergunning voor het slopen van een bouwwerk in een beschermd stads- of dorpsgezicht kunnen voorschriften worden verbonden met betrekking tot de wijze van slopen (zie artikel 22.2, derde lid, onderdeel d Wabo en artikel 5.2, derde lid BOR).

Voorschriften verbonden aan een ontgrondingsvergunning

Ook aan ontgrondingsvergunningen kunnen overigens voorschriften worden verbonden, inhoudende een verplichting voor de vergunninghouder om:

- technische maatregelen te treffen waardoor monumenten als bedoeld in artikel 1, onderdeel b MW 1988 in de bodem kunnen worden behouden;
- opgravingen te doen als bedoeld in artikel 1, onderdeel h MW 1988, en/of
- de ontgroning te laten begeleiden door een deskundige op het terrein van de archeologische monumentenzorg, die voldoet aan door het vergunningverlenende bestuursorgaan (Rijk of provincie) te stellen kwalificaties.
- (zie artikel 3, derde lid, onderdelen h, i en j Ontgrondingenwet).

Centraal archeologische informatiesysteem

Artikel 55 MW 1988 gaat in op een door de minister van OCW bij te houden Centraal archeologisch informatiesysteem.

Geven van voorschriften m.b.t. uitvoering en het stilleggen van werk

Artikel 56 MW 1988 bevat de bevoegdheid van de minister van OCW om bij schade of dreigende schade aan archeologische monumenten :

- voorschriften te geven met betrekking tot de uitvoering van het werk dat die schade of die dreiging veroorzaakt, of
- te bepalen dat dat werk voor bepaalde of onbepaalde tijd geheel of gedeeltelijk wordt stilgelegd.

De minister kan bijvoorbeeld na een melding van een vondst als bedoeld in artikel 53 tot en met 54a MW 1988 van deze bevoegdheid gebruik maken.

Aanwijzing van - en bescherming als beschermd Rijksmonument

Op grond van artikel 3 MW 1988 kan de minister van OCW terreinen waarin zich archeologische waarden bevinden, aanwijzen als beschermd (rijks)monument. De procedure die hierbij in acht genomen moet worden is verder uitgewerkt in de artikel 3, derde lid, tot en met artikel 7 MW 1988. Zo vindt aanwijzing niet plaats dan nadat daarover advies is uitgebracht door Burgemeester en Wethouders of Gedeputeerde Staten. De eigenaar en eventuele beperkt gerechtigden met betrekking tot het terrein in kwestie worden van de adviesaanvraag op de hoogte gesteld.

In artikel 11, tweede lid, onder a MW 1988 is geregeld dat een verandering aan zo'n monument alleen mogelijk is op basis en met inachtneming van een speciaal daartoe door de minister van OCW verleende (monumenten)vergunning.

Dit geldt ook met ingang van de datum waarop is medegedeeld dat advies is aangevraagd tot het moment waarop aanwijzing plaatsvindt, dan wel duidelijk is dat aanwijzing niet zal plaatsvinden. Men noemt dit de periode van de voorbescherming.

De procedure voor de verlening van zo'n vergunning is nader uitgewerkt in de artikelen 12 tot en met 17 MW 1988. De aanvraag moet in het algemeen worden ingediend bij de gemeente. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed toetst de aanvraag namens de minister. Hij kan verlangen dat een rapport wordt overgelegd waarin de archeologische waarde van het terrein dat zal worden verstoord naar zijn oordeel voldoende is vastgesteld.

Op grond van artikel 19 MW 1988 kan de minister aan de vergunning voorschriften verbinden in het belang van de archeologische monumentenzorg. Het kan daarbij in ieder geval gaan om:

- de verplichting tot het treffen van technische maatregelen waardoor monumenten in de bodem kunnen worden behouden;
- de verplichting tot het doen van opgravingen, en
- de verplichting de activiteit die tot bodemverstoring leidt, te laten begeleiden door een deskundige op het terrein van de archeologische monumentenzorg, die voldoet aan de door de minister bij de vergunning te stellen kwalificaties.

Is voor de verandering aan het archeologische rijksmonument tevens een omgevingsvergunning vereist, dan treedt deze niet in werking voordat de monumentenvergunning is verleend. Of een omgevingsvergunning vereist is hangt af van de aard van de verandering.

In tegenstelling tot de monumentenvergunning voor gebouwde rijksmonumenten en voor gebouwde én archeologische gemeentelijke – en provinciale monumenten, is de monumentenvergunning voor archeologische rijksmonumenten niet opgegaan in de omgevingsvergunningssystematiek van de Wabo.

Zo nodig kan de minister een verleende monumentenvergunning intrekken op grond van artikel 21 MW 1988.

Degene die een vergunning heeft aangevraagd kan, wanneer hij schade lijdt door de aan de vergunning verbonden voorschriften of doordat de vergunning wordt geweigerd, een beroep doen op schadevergoeding bij de minister van OCW. Dit ligt vast in artikel 22 MW 1988. De procedure is verder uitgewerkt in de artikelen 23 tot en met 29 MW 1988.

Aanwijzing van - en bescherming als beschermd gemeentelijk- of provinciaal monument

Gemeenten en Provincies kunnen via een monumenten-, erfgoed- of archeologieverordening terreinen waarin zich archeologische waarden bevinden als beschermd monument aanwijzen. Werkzaamheden of veranderingen aan die monumenten zonder omgevingsvergunning zijn verboden (zie artikel 2.2 eerste lid onder b Wabo). Ook hier kan een voorbeschermingsperiode gelden. Zie ook onder "Met betrekking tot de Wkpb" in het antwoord op vraag 8.7.

Meldingsplicht (vermoedelijke) monumenten

De artikelen 53 tot en met 54a MW 1988 bevatten een meldingsplicht met betrekking tot het vinden van (vermoedelijke) monumenten. Deze plicht is met name bedoeld voor gevallen waarin er geen sprake is van een opgraving in het kader van archeologisch onderzoek, met andere woorden: gevallen waarin sprake is van toevalsvondsten.

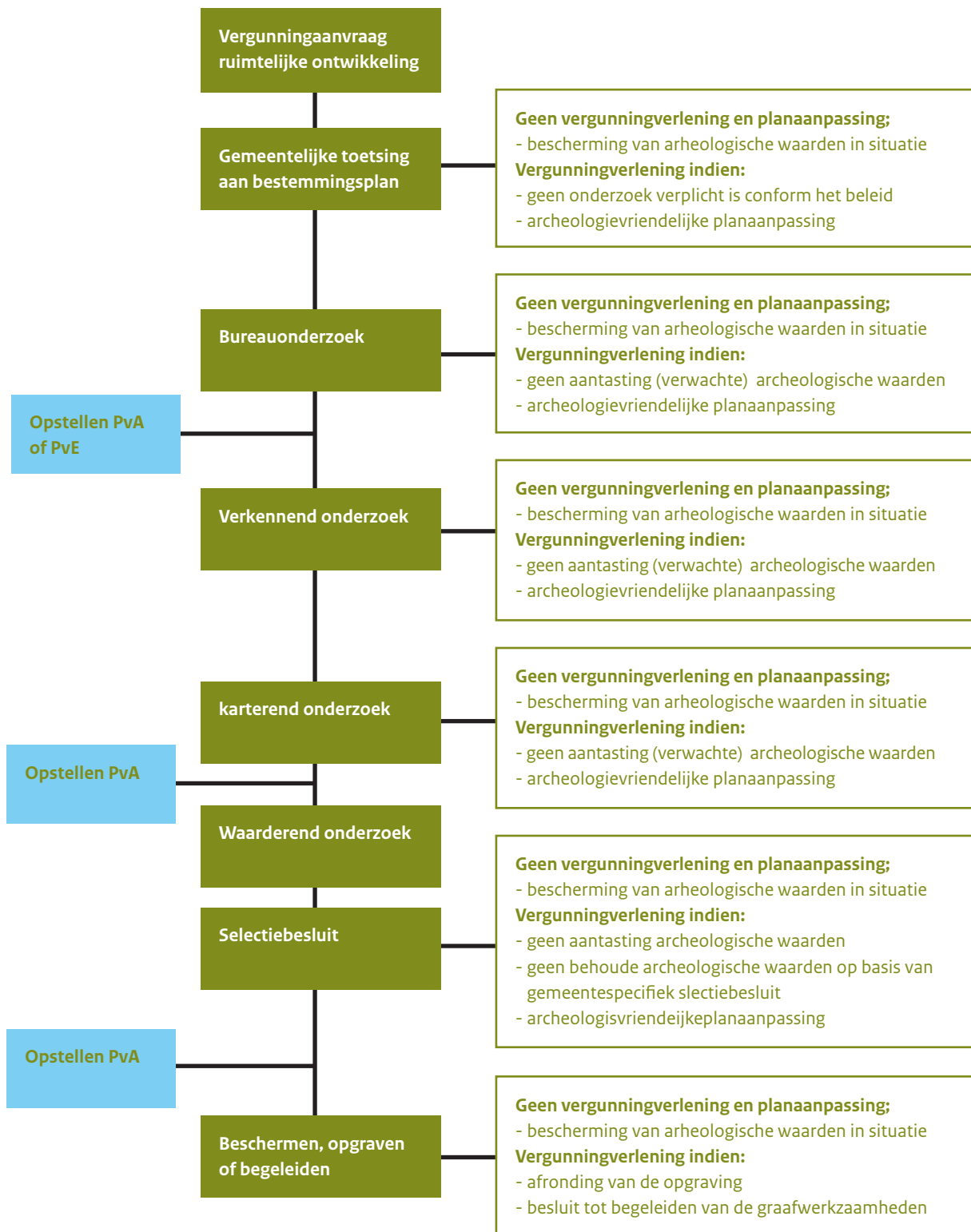
Melding dient plaats te vinden bij de minister van OCW.

13. Afkortingenlijst

AMW	Archeologische Monumentenwacht Nederland
ARCHIS	Archeologisch Informatiesysteem
AMK	Archeologische Monumenten Kaart(en)
AWN	Archeologische Werkgemeenschap Nederland
ARB	Atelier Rijksbouwmeester
BAMZ	Besluit Archeologische Monumentenzorg
BBL	Bureau Beheer Landbouwgronden
BOR	Besluit omgevingsrecht (Besluit van 25 maart 2010)
Brim 2011	Besluit rijkssubsiëring instandhouding monumenten 2011
BW	Burgerlijk Wetboek
BZK	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
CMA	Centraal Monumenten Archief
DBFM-contract	Design-, Build-, Finance- and Maintain-contract
DVS	Dienst Verkeer en Scheepvaart (onderdeel van RWS)
EL&I	Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie
I&M	Ministerie van Infrastructuur en Milieu
IKAW	Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden
IVO	Inventariserend Veld Onderzoek
KICH	Kennisinfrastructuur Cultuurhistorie
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
LNV	Voormalig ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit
LTO Nederland	Land en Tuinbouw Organisatie Nederland
MW 1988	Monumentenwet 1988
OCW	Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap
PvA	Plan van Aanpak
PvE	Programma van Eisen
RCE	Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
RVR	Raad voor Vastgoed Rijksoverheid

SIKB	Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer
V&W	Voormalig ministerie van Verkeer en Waterstaat
VRROM	Voormalig ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu
Wabo	Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wet van 6 november 2008, in werking getreden op 1 oktober 2010)
Wamz	Wet op de archeologische monumentenzorg (Wet van 21 december 2006, in werking getreden op 1 september 2007)
Wkpb	Wet kenbaarheid publiekrechtelijke beperkingen onroerende zaken (Wet van 17 juni 2004, in werking getreden op juli 2007)
Wro	Wet ruimtelijke ordening (Wet van 20 oktober 2006, in werking getreden op 1 juli 2008)

14.1. Stroomschema archeologische monumentenzorg

14.2. Archeologische bedrijven

Op www.sikb.nl vindt u onder Archeologie > Gecertificeerden en Vergunninghouders een lijst met archeologische bedrijven. Er zijn 2 tabellen opgenomen. Eén tabel met gecertificeerde organisaties en één tabel met Vergunninghouders (bedrijven en overheden met een opgravingsvergunning).

Ook op www.cultureelerfgoed.nl staat een lijst met bedrijven en organisaties die in het bezit zijn van een opgravingsvergunning.

14.3. Interessante websites

www.rijksoverheid.nl : website van de rijksoverheid met daarop informatie van de diverse ministeries waaronder die van OCW en Infrastructuur & Milieu.

www.cultureelerfgoed.nl: website van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

www.cultuur.nl: website van Raad voor Cultuur (RvC) (wettelijk adviesorgaan van de regering op het gebied van het cultuurbeleid).

www.erfgoedinspectie.nl: website van de Erfgoedinspectie van het Ministerie van OCW.

www.erfgoednederland.nl: website van Erfgoed Nederland

www.sikb.nl website van netwerkorganisatie SIKB.

www.nvva.info: website van Nederlandse Vereniging van Archeologen (NVvA).

www.kich.nl: website van KennisInfrastructuur CultuurHistorie (KICH).

www.limes.nl: website waar kennis van en projecten rond de Nederlandse Limes, de noordelijke grens van het voormalige Romeinse Rijk, zijn terug te vinden. De website is een initiatief van het Programmabureau Limes waarin het rijk, de provincies Gelderland, Utrecht en Zuid Holland, de stadsregio Arnhem-Nijmegen en de steden Utrecht en Nijmegen samenwerkten. Eind 2009 is het projectbureau gestopt vanwege het wegvallen van subsidies. Sindsdien is ook de website niet meer geactualiseerd.

www.awn-archeologie.nl: website van de Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland (AWN).

www.voia.nl: website van de Vereniging van Ondernemers in Archeologie (VOiA).

www.gemeente-archeologen.nl: website van het Convent van Gemeentelijke Archeologen in Nederland (CGA).

www.opgravers.nl: nederlandse vereniging van archeologische opgravingsbedrijven

14.4. Contactpersonen bij de vastgoeddiensten

Rijkswaterstaat

RWS Noord Nederland:

Francis Smeltekop

058 - 2344382,

francis.smeltekop@rws.nl

Jelke Wouda

058 - 2344155

jelke.wouda@rws.nl

RWS Oost Nederland:

Ruud Mes

026 - 368 87 05

ruud.mes@rws.nl

RWS IJsselmeergebied:

Ad Blaak

0320 - 297474

ad.blaak@rws.nl

RWS Utrecht:

Afke Blauw

088 - 7973026,

afke.blauw@rws.nl

Paul van Veen

088 - 797 3354

paul.van.veen@rws.nl

RWS Noord Holland:

Grietje van Dijk

023 - 5301269

grietje.van.dijk@rws.nl

RWS Zuid Holland:

Laurens van Tiel

010 - 4026258

laurens.van.tiel@rws.nl

RWS Noordzee:

Edith Kuiper

070 - 3366676

edith.kuiper@rws.nl

RWS Zeeland:

Margret Bakker

0118 - 622334

margret.bakker@rws.nl

RWS Noord Brabant:

Paul van Lier

073 - 6817856

paul.van.lier@rws.nl

RWS Limburg:

Wim Hendrix

043 - 3294524

wim.hendrix@rws.nl

RWS DVS:

Eli Gehasse

088 - 7982348

eli.gehasse@rws.nl

Rijksgebouwendienst

Ilona Steijven

070 - 3395149

ilona.steijven@rgd.minbzk.nl

Adviseurs monumenten van het Atelier

Rijksbouwmeester

Bert van Bommel

070 - 3394789

bert.vanbommel@rgd.minbzk.nl

Corjan van der Peet

070 - 3394852

corjan.vanderpeet@rgd.minbzk.nl

Johan de Haan

070 - 3390622

johan.dehaan@rgd.minbzk.nl

Via de monumentenadviseurs van het Atelier Rijksbouwmeester kunnen kwesties aangaande archeologie zo nodig worden voorgelegd aan de Rijksbouwmeester of een Rijksadviseur (bijvoorbeeld de Rijksadviseur Cultureel Erfgoed).

Staatsbosbeheer

An van Veen

06 - 13901872

a.veen@staatsbosbeheer.nl

Robert Timmer

030 - 6926341

r.timmer@staatsbosbeheer.nl

Dienst Landelijk Gebied

Centrale eenheid:

Hans-Lars Boetes (coördinatie)

030 - 2756871

h.boetes@minlnv.nl

Regio Noord:

Henk Wubs (grondzaken)

058 - 2955303

h.wubs@minlnv.nl

Regio Oost:

Marloes Bijlsma (ontwerp/inrichting)

026 - 3781214

M1.bijlsma@minlnv.nl

Pim van Haaften (grondzaken Overijssel)

026 - 3781292

W.H.vHaaften@minlnv.nl

Gerrit van de Scheur (grondzaken Gelderland)

026 - 3781286

G.vdScheur@minlnv.nl

Regio West:

Harm Janssen (inrichting)

070 - 3371345

H.Janssen@minlnv.nl

Henny Welleman (Noord-Holland)

030 - 2344431

H.C.Welleman@minlnv.nl

Aan Pander (Zuid-Holland)

070 - 3371310

A.T.Pander@minlnv.nl

Jur Polkerman (Utrecht)

030 - 2344440

J.H.Polkerman@minlnv.nl

Regio Zuid:

Betram de Rooij (ontwerp/inrichting)

013 - 5950724

b.l.de.rooij@minlnv.nl

Peter van Kleef (grondzaken)

013 - 5950583

P.C.M.vKleef@minlnv.nl

Peter Rietveld (grondzaken)

013 - 5950583

A.P.Rietveld@minlnv.nl

Rijksvastgoed- en ontwikkelingsbedrijf

Centrale directie

Henk van den Bos

070 - 3428134

h.p.m.bos@minfin.nl

Edward Coenen

070 - 3428588

e.j.m.coenen@minfin.nl

ProRail B.V.**Jerry Huisman**

088 - 2311988

Jerry.huisman@prorail.nl

Suzanne van der A

088 - 2313073

suzanne.vandera@prorail.nl

Dienst Vastgoed Defensie

Centrale Directie:

Adviseur Natuur & Landschap

070-3397957

rja.pillen@mindef.nl

Regionale Directie Noord:

Hoofd Terreintechniek

038 - 4572420

directie.noord@mindef.nl

Regionale Directie West:

Adviseur Terreintechniek

030 - 2366325,

directie.west@mindef.nl

Regionale Directie Zuid:

Hoofd Terreintechniek,

013 - 5117940

directie.zuid@mindef.nl

14.5. Contact met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Voor alle vragen op het gebied van archeologie, monumenten en cultuurlandschap.

T 033 - 42 17 456 | E info@cultureelerfgoed.nl

Op de website van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed vindt u steeds een zo actueel mogelijke lijst van contactpersonen voor uw regio. Zie: <http://www.cultureelerfgoed.nl/organisatie/medewerkers>

14.6. Publicaties en rapporten van de vastgoeddiensten

Dienst Landelijk Gebied

- Van must naar lust, Dienst Landelijk Gebied en Rijksdienst voor Archeologie Cultuurlandschap en Monumenten werken samen aan gebiedsontwikkeling en cultuurhistorie. Juni 2008.

Rijkswaterstaat

- Het Verleden Onderweg Bewaard, Raakpunten tussen infrastructuur en cultuurhistorie. Voorbeelden van infrastructurele projecten waarin cultuurhistorische waarden/objecten een duidelijke plaats hebben gekregen in het (vaar)wegontwerp. 2005.
- Wat beleidsmakers en projectmanagers moeten weten van Cultuurhistorie bij Rijkswaterstaat. Folder. 2006.
- Erfgoed langs weg en water. Overzicht van historisch-bouwkundige, historisch-geografische en archeologische waarden binnen en langs de beheersgrenzen van Rijkswaterstaat. 2007.
- Leidraad Archeologie en Infrastructuur. 2009.

Dienst Vastgoed Defensie

- Defensie in natuur en landschap. Natuur, aardkunde, cultuurhistorie en recreatie op militaire terreinen. 2002.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

- Handreiking erfgoed en ruimte. 2011.

Rijksgebouwendienst

- Op/onder het maaiveld. Intern rapport met bevindingen over en aanbevelingen voor de omgang van de Rijksgebouwendienst met archeologie. 2009.

15. Colofon

Dit is een uitgave van de Raad voor Vastgoed Rijksoverheid.

Hoofd- en eindredactie:

Henk van den Bos, Rijksvastgoed- en ontwikkelingsbedrijf.

Redactiecommissie:

Marjolein Verschuur, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed;

Gerda de Bruijn, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed;

Edward Coenen, Rijksvastgoed- en ontwikkelingsbedrijf;

Eli Gehasse, Rijkswaterstaat;

Suzanne van der A, ProRail B.V.;

Jerry Huisman, ProRail B.V.;

Ilona Steijven, Rijksgebouwendienst;

An van Veen, Staatsbosbeheer;

Hans-Lars Boetes, Dienst Landelijk Gebied;

Rob Hakstege, Dienst Vastgoed Defensie.

Vormgeving:

Optima Forma bv, Voorburg

De Raad voor Vastgoed Rijksoverheid, de in de Raad samenwerkende Rijksvastgoeddiensten, ProRail B.V., Staatsbosbeheer, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en de redactie van deze Kennisgids, zijn niet aansprakelijk voor schade voortvloeiend uit eventuele onjuistheid en/of onvolledigheid met betrekking tot de in de gids behandelde onderwerpen.

Aan de inhoud van de gids kunnen geen rechten worden ontleend.